

Socializace ukrajinských žáků v třídním kolektivu

Alena Tomečková

Bakalářská práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Alena Tomečková
Osobní číslo: H21669
Studijní program: B0111A190011 Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Socializace ukrajinských žáků v třídním kolektivu

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti socializace žáků, multikulturní výchovy a klimatu třídy.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou zúčastněného pozorování.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

GRECMANOVÁ, Helena, 2008. Klima školy. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-010-3.

KRAUS, Blahoslav, 2008. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

PRŮCHA, Jan, 2011. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-502-2.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lucie Cejpek Blašítková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **10. ledna 2024**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2024**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

---

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 10. ledna 2024

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 2.4.2024

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě

pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce je zaměřená na zkoumání průběhu socializace ukrajinských žáků. Úvodní kapitola se věnuje údajům týkajícím se legislativy, vymezení základních pojmů a popisu jednotlivých oblastí. Stěžejní část teoretické části se věnuje problematice socializace žáků cizinců. Praktická část se zabývá výzkumem zjištění průběhu socializace a určení možných úskalí, které by socializaci mohly ovlivňovat, na základě kvalitativního výzkumu prováděného zúčastněným pozorováním a polostrukturovaným rozhovorem s třídním učitelem žáků. Smyslem výzkumu je analýza faktorů a vysledování nejvíce problematických oblastí socializace. V závěru práce byla provedena interpretace výsledků výzkumu.

Klíčová slova: socializace, adaptace, integrace, žáci cizinci, multikulturní výchova, ukrajinští žáci, adaptace žáků – cizinců, adaptace na základní škole

ABSTRACT

The work is focused on the examination of the course of socialization of Ukrainian pupils. The introductory chapter is devoted to legislation, the definition of basic terms and the description of individual areas. The core part of the theoretical part is devoted to the issue of socialization of foreign students. The practical part deals with the research into the process of socialization and identification of possible difficulties that could affect the socialization. It is based on the qualitative research conducted by participant observation and a semi-structured interview with the students' class teacher. The purpose of the research is to analyse factors and identify the most problematic areas of socialization. In the conclusion there is the interpretation of the survey results.

Keywords: socialization, adaptation, integration, foreign pupils, multicultural education, Ukrainian pupils, adaptation of foreign pupils, adaptation at primary school

V první řadě bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce, Mgr. Lucii Cejpek Blašíkové PhD., za vedení a vstřícný přístup a v neposlední řadě za poskytnutí cenných rad. Dále děkuji celé rodině, a hlavně svým dětem za podporu a trpělivost při mém studiu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ŽÁK S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM	12
1.1 INTEGRACE MIGRANTŮ	12
1.2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	13
2 SOCIALIZACE	16
2.1 ADAPTACE	18
2.2 KLIMA ŠKOLY A ŠKOLNÍ TŘÍDY	20
2.3 VRSTEVNICKÁ SKUPINA	21
2.4 JAZYKOVÁ PODPORA	22
2.5 PODPORA ŽÁKŮ	23
2.6 SPOLUPRÁCE S RODINOU	24
II PRAKTICKÁ ČÁST	25
3 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	26
3.1 CÍL VÝZKUMU	26
4 METODA SBĚRU DAT	27
4.1 ZÚČASTNĚNÉ POZOROVÁNÍ	27
4.2 POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR.....	27
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	28
5 ANALÝZA KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	29
5.1 ANALÝZA PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU	29
5.1.1 Analýza dat získaných pozorováním	30
5.1.2 Analýza dat získaných z rozhovoru	32
6 INTERPRETACE DAT	38
ZÁVĚR	41
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	42
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	47
SEZNAM PŘÍLOH	48

ÚVOD

V poslední době se Česká republika potýkala s migrací uprchlíků z důvodu válečné agrese Ruské federace na území Ukrajiny. Zároveň téměř celá Evropa prožívá příliv imigrantů. Struktura obyvatelstva se vyvíjí a mění, cizinci začali přirozeně hledat zaměstnání, ale také vzdělání pro své děti a tím se enormně zvýšil počet ukrajinských žáků – cizinců v základních školách. Rodiny cizinců mají téměř nulovou představu o tom, jak funguje české školství. Do českých škol tak přichází řada žáků s odlišným mateřským jazykem (dále OMJ), kteří se musí vypořádat nejen s jazykovou bariérou, ale i s psychickým nátlakem z důvodu náhlých změn, které znesnadňují začlenění do třídního kolektivu.

Dosavadní výzkumy o žácích ukrajinských uprchlíků se tematizovaly spíše na oblast vzdělávání a integrace. Jelikož od začátku konfliktu uběhl nějaký čas, nabízelo se, zaměřit bakalářskou práci na problematiku socializace. Hlavním důvodem, proč bylo vybráno téma: „Socializace ukrajinských žáků v třídním kolektivu“ je to, že se jedná o aktuální problém a dlouhodobá podpora žáka pocházejícího z odlišného sociokulturního prostředí během školní docházky je velmi důležitá. Žák by se měl cítit bezpečně, adaptovat se úspěšně do třídního kolektivu a aktivně se zapojovat do školního života. Důležité jsou právě vztahy ve vrstevnických skupinách, ať už minoritní nebo majoritní skupiny, a vliv sociokulturní identity dítěte a rodiny na jeho sociální chování. Vzhledem k tomu, že se v bakalářské práci zabýváme žáky ve fázi vlastní puberty, musíme si uvědomit, že v tomto období dochází nejen k vývojovým změnám tělesným ale hlavně psychickým. Dochází k uvědomování si sebe sama a hledání své vlastní i sociální identity. Velmi často přicházejí hormonální změny, které přinášejí zvýšenou emoční labilitu, problémy se sebestříjetím a pocity méněcennosti. Právě v pubertě své potřeby uspokojí především v již zmiňovaných vrstevnických skupinách, kde kamarády spojují stejné zájmy a potřeby. Důležité je, aby žák – cizinec dostal šanci úspěšně se začlenit do kolektivu, získal rovné příležitosti ve vzdělávání a seberozvoji, dostatečnou podporu, a to podle individuálních potřeb jedince.

Cílem bakalářské práce je pomocí kvalitativního výzkumu zjistit, jak probíhá socializace ukrajinských žáků a popsat faktory ovlivňující socializaci na základní škole. Teoretická část se zabývá vymezením termínu žák s odlišným mateřským jazykem a legislativou vztahující se k problematice. V podkapitole je zmíněna multikulturní výchova a její využití v praxi. Další kapitola se věnuje socializaci a činitelům, které se podílejí realizaci procesu socializace ve školním prostředí. Důraz je kladen i na komunikaci, jelikož jednou z hlavních podmínek pro vytvoření vlídného a bezpečného školního prostředí je dobře nastavená komunikace.

V posledních podkapitolách jsme se zaměřili na podpůrná opatření a spolupráci s rodiči. V praktické části jsou výzkumným souborem čtyři žáci mluvící ukrajinským mateřským jazykem, kteří navštěvují 6. až 7. ročník základní školy. Výzkumnými metodami pro kvalitativní výzkum bylo zvoleno zúčastněné pozorování a polostrukturovaný rozhovor. Předposlední kapitola je věnována analýze výzkumu, která vzešla z otevřeného kódování jak pozorování, tak rozhovoru. Poslední kapitolou je interpretace dat a v závěru práce je souhrn celého výzkumu včetně zodpovězených výzkumných otázek.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŽÁK S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM

Předmětem celé práce je žák s odlišným mateřským jazykem (dále jen OMJ). Tento termín vystihuje společný rys žáků, kteří jsou součástí školního prostředí a neovládají vyučovací jazyk. V české legislativě je zmiňován žák s odlišným mateřským jazykem jen jako žák cizinec. Podle „*Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších novel*“, mají všichni cizinci stejná práva na vzdělávání jako občané České republiky bez ohledu na to, jestli mají v České republice trvalý pobyt či nikoli. Konkrétně tento fakt je zmiňován v § 20, který pojednává o vzdělávání cizinců a stanovuje, že cizinci, kteří pobývají oprávněně na území ČR, mají přístup k vzdělávání. (MŠMT, 2022)

V souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny, vyvolaným invazí vojsk Ruské federace, dne 21. 3. 2022 vstoupila v platnost zákonná úprava Lex Ukrajina, a jejím cílem je ujasnit podmínky pobytu v ČR. Lex Ukrajina se vztahuje pouze na osoby, kterým byla poskytnuta dočasná ochrana v souvislosti s válkou na Ukrajině nebo kterým bylo uděleno vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území ČR. Novela zákona je platná do 31. 8. 2025. (Lex Ukrajina, 2023) Meziroční nárůst žáků, který byl v případě základních nejvyšší za posledních deset let byl výrazně ovlivněn přílivem ukrajinských dětí. Ve školním roce 2022/23 oproti roku předešlému vzrostl počet dětí v základních školách (o 4,5 %). Základní školy navštěvovalo 5,3krát více žáků. Ukrajinci tvořili 69,9 % všech cizinců v základních školách. (Statistika a my, 2023)

1.1 Integrace migrantů

Podle Průchy (2011), integrace imigrantů a vzdělávání dětí a mládeže z imigrantských rodin představuje v evropských zemích obrovský problém – pedagogický, sociální i ekonomický. Je to způsobováno tím, že počty imigrantů v Evropě se neustále zvyšují, a tudíž děti imigrantů ve školách přibývá. Nedílnou součástí školní podpory je podpora samotného ředitele ale hlavně podpora ze strany pedagoga – ten je v přímém kontaktu s žáky, záleží hlavně na něm, aby se školní adaptace zdařila. Pedagogičtí pracovníci školy by měli dbát na to, aby noví žáci měli co nepříjemnější nástup do školy, bez stresu, a hlavně aby se cítili bezpečně. Žáci nepřichází do cizí země pouze s jazykovou bariérou, ale pochází z odlišeného

kulturního prostředí a s mnoha různými traumaty. Učitelé často nemají žádnou praxi s přítomností žáka s neznalostí českého jazyka, tato situace může být pro pedagogy prvotní zkušenost, nemusí tak vědět, jak k žákovi přistupovat. (Průcha, 2011) Nedílnou součástí podpory je školní poradenské pracoviště, kam se učitel ale i žák může obrátit. Vyhledat tak může pomoc především školního psychologa, speciálního pedagoga, výchovného poradce, asistenta pedagoga. (MŠMT, 2022) V neposlední řadě by zde našel místo i sociální pedagog. *„Ve školách vzrůstá potřeba řešit problémy, které negativně ovlivňují výchovně vzdělávací procesy, ale nemají řešení v běžné pedagogické práci se samotným žákem. Příčiny těchto problémů a překážek ve vzdělávání totiž často leží v rodinném zázemí žáků, v sociálním a kulturním kontextu prostředí, v němž žijí. K řešení takových problémů je nutné využívat specifické metody a postupy sociální pedagogiky, příp. sociální práce cílené nejen na žáka, ale také na jeho zákonné zástupce, širší rodinu a komunitu.“* (Petrenko & Hladík, 2021)

Podle školského zákona (2022) § 16, řadí žáky se sociálně znevýhodněným do skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Vyhláška č. 147/2011 uvádí, že: *„Za žáka se sociálně znevýhodněním se pro účely poskytování vyrovnávacích opatření (podle odstavce 2) považuje zejména žák z prostředí, kde se mu nedostává potřebné podpory k řádnému průběhu vzdělávání včetně spolupráce zákonných zástupců se školou, a žák znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.“* Průcha za sociálně znevýhodněné žáky pokládá ty, kteří nemají stejné příležitosti jako většina žáků, a to z důvodu nepříznivých sociokulturních podmínek svých rodin, nebo jiného prostředí kde žije. (Pedagogický slovník, 2013)

1.2 Multikulturní výchova

Každý žák ve škole by se měl cítit v bezpečně, být vítán a respektován jak pedagogy, tak i žáky, a to nehledě na rozdíly z hlediska schopností, potřeb, jejich rodinného zázemí nebo jejich speciální vzdělávací potřeby. Proto pokud se podíváme na Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání, tak uvidíme, že v rámci jednotlivých vzdělávacích oblastí je zde zařazena i kategorie *Multikulturní výchova* (dále MKV). (MŠMT, 2023) Hovoříme-li o praxi, je multikulturní výchova myšlena jako působení na žáky, s cílem dosažení **multikulturních kompetencí** žáka. Podle Hladíka, je tato kompetence *„souhrn znalostí, vědomostí, dovedností, schopností a postojů, které žáci či studenti nabývají v procesu multikulturní výchovy.“* (Hladík, 2006, s. 31) V rámci této oblasti je vymezeno, že jsou žáci základního vzdělávání vedeni seznamovat se s rozmanitostí kultur, jejich tradicemi a

hodnotami. Mezi očekávané výstupy u dětí pak mimo jiné patří i to, že si žáci lépe uvědomí svou vlastní identitu a vnímají různorodost a pestrost světa, utváření tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám. (MŠMT, 2023)

Úspěšnost přijetí uprchlíků záleží na přístupu pedagogů a následném vedení vrstevníků. Některé stereotypy osvojené z rodiny či okolí mohou způsobovat komplikace. V metodikách se doporučuje v praxi dbát na skupinovou práci, podporovat žáky v akceptaci odlišností, oceňovat žáky při vzájemné pomoci a motivovat je. (Pacholík in Kašparová) Organizace In Báze, publikuje zdarma nespočet metodik a publikací pro práci s žáky OMJ v třídním kolektivu. Pro začlenění multikulturní výchovy do výuky doporučuje práci s příběhy. Tím, že pedagog objasňuje některá specifika daných kultur, podílí se na rozvoji v oblasti interkulturních kompetencí žáka. (inbaze.cz, nedatováno) V multikulturní společnosti najdeme sociokulturní skupiny, které spolu musí komunikovat, jestliže chceme, aby tato komunikace fungovala a neprojevovala znaky agrese, intolerance, diskriminace až rasismu, je žádoucí, aby žáci ovládali multikulturní kompetence. (Hladík, 2006) Pokud tedy hovoříme o školním prostředí, měla by podle situací obsah multikulturní výchovy přizpůsobovat. Jednoznačně velký podíl má právě klima školy, zmiňované v kapitole 2.2 – otevřený a vřelý přístup povzbuzuje pozitivní klima, podle Krause bezpečný prostor vyžaduje výchovu orientovanou na získávání sociálních dovedností jako je porozumění životu. (Kraus, 2008)

Preissová (2014) zdůrazňuje, že MKV by měla být v souladu s principy moderní pedagogiky, rozvíjet tak samostatné kriticky myslící osobnosti schopné sociální komunikace. Uvádí, že je to jedno z nejproblematictějších témat výchovně – vzdělávacích okruhů, z důvodu metodické nepřipravenosti pedagogů. Pro dosahování úspěchů v budoucnosti je nezbytné podporovat rozvoj kritického myšlení. Systematické zavádění kritického myšlení do výuky může potlačit tradiční model frontální výuky. (Preissová, 2014) Žáci, ovlivnění kulturou, z které pocházejí, se od většiny nějak odlišují, vyžadují speciální vyučovací potřeby, které pomáhají vyrovnat se s deficitem žáka. Sleeter a Grant (in Preissová, 2014) se domnívají, že pedagog podporujícím a chápajícím přístupem může přispět k začlenění žáka do obvyklých sfér společenského života a v budoucnu se může aktivně podílet na trhu práce. Česká společnost vznikla na základě myšlenky národního státu, proto příchod cizinců může vzbuzovat obavy obyvatel o integraci národa a toto znepokojení může způsobovat až rasismus. Je žádoucí, aby se současná česká společnost vyrovnala s kulturně a etnickou rozličnou společností. Rozmanitost kultur se momentálně projevuje ve školních

lavících, a právě MKV je jeden ze způsobů, jak zvládnout soužití různých etnik. (Preissová, 2014) Mezietské vztahy, které se utvářejí vlivem aktuálních situačních faktorů, se odráží ve vzájemném vnímání. Etnický postoj vyjadřuje vztah k etnicky odlišnému jedinci či skupině. Etnické předsudky mohou působit negativně na hodnocení a odmítání jedince skrze jeho původ. Právě rasa a etnicita se považují za kategorie, které spouštějí stereotypizaci. Pokud se zaměříme na třídní kolektiv, konkrétně na majoritní vrstevnickou skupinu, ta má tendenci posuzovat cizí skupinu méně diferencovaně – tzv. „oni“ jsou všichni stejní. Menšinová skupina tak může zesilovat svou příslušnost k minoritě a posilovat pocit identifikace, tato reakce na předsudek může pomoci s psychickou nepohodou v cizím prostředí. (Výrost, 2008) Klíčový dokument Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ má přímý vztah k multikulturní výchově, s cílem snížení nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání, usilují o rozvoj postojů, hodnot, znalostí a dovedností pro život pro všechny bez rozdílu, a právě etnická segregace je rizikovým jevem ve vzdělávací soustavě. (Fryč a kol., 2020)

2 SOCIALIZACE

Socializace, jak uvádí Kraus (2001) je celoživotní proces, lze ji chápat jako sociální interakční proces, který je uskutečňován především sociálním učením, odehrává se v rodině, ve skupině vrstevníků, ve škole ale i prostřednictvím médií. Havlík a Koťa popisují socializaci jako proces, „*který propojuje každého jedince se společností. Jedinec se stává z biologického tvora člověkem – kulturní a sociální bytostí, která jedná v rámci jisté tolerance podle uznávaných pravidel, směřuje své chování k společensky přijatelným hodnotám a plní individuálně modifikovaná očekávání, role.*“ (Havlík a Koťa, 2011, s. 44) Být společenským nám určují dispozice rozvíjející se v sociálním prostředí v **sociabilitu** – jedinec je schopen a ochoten navazovat sociální vztahy a existuje tak možnost jeho společenského přizpůsobení. U dětí socializace probíhá na primární a sekundární úrovni, pokud se bavíme o školním prostředí, zde probíhá socializace sekundární. (Kraus, 2008)

V současné době dochází v ČR k interakci majoritní společnosti s jinou kulturou, což je vyjadřováno pojmem **akulturace**. „*Dochází k výběru určitých prvků cizí kultury a zamítnutí jiných. Vybrané prvky se postupně osvojují, modifikují a přizpůsobují vlastní osvojené kultuře.*“ (Kraus, 2001, s. 55) Výsledek tohoto procesu označuje Kraus za **interkulturní sociální proces**. Kultura v sociologickém pojetí je celistvý systém zahrnující způsoby chování, sdílené normy, hodnoty a tradice, které jsou charakteristické pro určité etnické skupiny. Osvojováním pravidel a vzorců chování vrůstá jedinec do společně sdílené kultury. Chování lidí ve společnosti ukazuje, že se uplatňují i pudové síly, člověk má potřebu být mezi lidmi. (Průcha, 2010) Šimek v Krausovi (2001) uvádí, že vyřazení ze společnosti je vnímáno jako psychologická katastrofa. Sociální pudy jsou velmi silné a člověk je schopen se vzdát téměř všeho ve prospěch skupiny lidí stejného názoru. Socializace se účastní různí činitelé, podle Krause jde o genotyp čili soubor vlastností člověka, dále vrozené dispozice včetně aktivity, vliv prostředí a výchova. Výsledkem je soubor znaků, kterými se člověk projevuje během svého vývoje – neboli fenotyp člověka. (Kraus, 2008) V multikulturní společnosti dochází ke kontaktům mezi kulturami různých etnik. Jedná se o takzvaný kontakt uvnitř státu s cizí společností a dosud neznámou kulturou. Z přechodu z kultury na kulturu se může návštěvník setkat s **kulturním šokem**, tento termín vyjadřuje, že člověk reaguje na cizí, neznámé místo emocionální nepohodou, úzkostí, mentálním vyčerpáním a fyziologickým stresem. Podněty, které přispívají vzniku toho šoku jsou různé. (Sussman in Výrost, 2008)

Podle odborného článku Národního pedagogického institutu vyplývá, že existují faktory, které ovlivňují socializaci. Jedním z nich je délka pobytu v cizím zemi, odlišný kulturní vzorec chování, jiné tradice, hodnoty, pravidla a zvyklosti. **Jazyková bariéra** je faktor, který je největší překážkou v začleňování jak rodin do společnosti, tak i žáků do systému školství ČR a následně do kmenové třídy. Neznalost jazyka způsobuje komplikace, a to neschopnost komunikace, dále nízké informovanost např. o školním řádu a následném fungování v prostředí školy. (Šindelářová, 2011) Takovou komunikaci ve třídě s integrovanými žáky – cizinci můžeme nazvat jako **interkulturní komunikaci**, označuje verbální a neverbální dorozumívání probíhající v různých sociokulturních situacích. (Průcha, 2010) V souvislosti s potřebou zdokonalovat se v interkulturní komunikaci se vyvinul pojem **interkulturní kompetence**, Průcha (2010) termín vysvětluje jako: „*Způsobilost jedince realizovat s využitím osvojených znalostí o specifických národních/etnických kultur a příslušných dovedností efektivní komunikaci a spolupráci s příslušníky jiných kultur. Základem interkulturní kompetence je jazyková vybavenost jednotlivce a respektování kulturních specifických partnerů.*“ (Průcha, 2010, s.46) Za interkulturně kompetentního jedince lze tedy považovat osobu, která vnímá odlišnosti jiné kultury a je schopná se adekvátně chovat, aniž by se vzdala své vlastní kultury. (Průcha, 2010) Tato komunikační bariéra jde řešit jazykovou přípravou, dle § 20 školského zákona, uznává právo všech cizinců na kurz českého jazyka, a konkrétně pro žáky cizince, „*kterí plní povinnou školní docházku, zajistí krajský úřad příslušný podle místa pobytu žáka ve spolupráci se zřizovatelem školy bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků.*“ (ŠZ, § 20) V rámci Zlínského kraje mohou rodiče žáka-cizince kontaktovat Centrum na podporu integrace cizinců ve Zlínském kraji, které mimo jiné poskytuje cizincům sociální poradenství, právní poradenství, kurzy českého jazyka, tlumočnické služby, sociokulturní kurzy a mnohé další. (cizinci.cz, 2024) Neúspěšná socializace může vyvolat problémy vycházet s lidmi, komplikace s orientací v sociálním prostředí a může způsobovat obtížné hledání rolí člověka, který se pokouší zapojit do společnosti. Na socializaci má bezesporu zásadní vliv sociální prostředí. Původ těchto problémů vzniká nejčastěji nesprávným přístupem a výchovou rodičů a neprospívajícím prostředím. (Havlík a Kořa, 2011)

2.1 Adaptace

Příchod do nového školního prostředí není snadný pro žádného žáka. Nový žák si zvyká na jiný režim, odlišný způsob vzdělávání a v neposlední řadě na nové spolužáky, učitele a celkové prostředí. Toto období je pro nově příchozí žáky z Ukrajiny o to těžší, že přicházejí z *kulturně odlišného prostředí*, a hlavně mají za sebou traumatizující zážitky a potřebují tak čas, aby se zklidnili a zvykli si na zcela novou situaci, aklimatizovali se ve zcela novém prostředí. (Ptáčková a Zachvatošin, 2023) Rozdílností, co se týká jiného školního systému je více, na webových stránkách Ministerstva školství a vědy Ukrajiny je uvedeno že školní rok trvá na Ukrajině od 1. září do 31. května, dále uvádí škálu známkování v 12 ti bodové stupnici, první dva ročníky mají slovní hodnocení, absence hodnocení prospěchu – bez důtek a napomenutí. V současné době prochází ukrajinské školství reformou nazývanou Nová ukrajinská škola. Z jedenáctileté povinné školní docházky se přechází na dvanáctiletou. Školní družina pro ukrajinské děti funguje jako odpolední vyučování, kde plní domácí úkoly. U nás v ČR žáci chodí v civilním oděvu do školy a v mnoha ukrajinských školách zavedeny uniformy. Žáci ukončují studium povinnou státní závěrečnou zkouškou z pěti předmětů. (emergency.mon.gov.ua, 2024)

Adaptací žáků uprchlíků se zabýval Národní institut Syri, provedl výzkum v březnu roku 2023, z výsledku výzkumného šetření následně vyšla doporučení pro praxi. Níže uvedený úryvek jsou doporučení podporující zlepšení socializace:

1. *Podporovat sociální adaptaci vytvářením příležitostí pro společné aktivity českých a ukrajinských žáků.*
2. *Rovnoměrně zařazovat ukrajinské žáky do tříd tak, aby jejich zastoupení ve třídě nepřesahovalo 20 % všech žáků.*
3. *Posílit diagnostiku specifických vzdělávacích potřeb ukrajinských žáků.*
4. *Ve výuce aplikovat práci v etnicky smíšených skupinách, která může podpořit jak akademickou, tak sociální adaptaci ukrajinských žáků.*

(Hlad'o a kol., 2023)

Česká školní inspekce (2023) ve své průběžné zprávě o integraci ukrajinských žáků zmiňuje, že strategie adaptace z větší části probíhala vypracováním zásad a postupů pro přijetí a adaptaci žáka uprchlíka, následně byla určena osoba odpovědná za koordinaci jejího

naplňování. Další, méně častý způsob adaptačního procesu byla stanovena osoba hovořící ukrajinským jazykem, např. příbuzný ukrajinského žáka nebo ukrajinsky hovořící zaměstnanec, který pomáhal při komunikaci. Dobře fungoval i „peer“ přístup, kdy se přidělil k ukrajinskému dítěti český žák, který mu v počátcích pomáhá. (csicr.cz, 2023) Na tomto přístupu „rovný s rovným“ funguje buddy program. V České republice nese název „Stand by me“ - Stojím při tobě. Jde o plán pro žáky starších dvanácti let, který napomáhá bezproblémové adaptaci dětí, které mají omezené příležitosti, s cílem vytvořit přívětivé a rovnocenné školní prostředí a navázání přátelských vztahů s vrstevníky. Projekt je ve spolupráci UNICEF a dalšími organizacemi jako je META, Člověk v tísni, a to pod záštitou MŠMT. (dofe.cz, 2024)

V souvislosti s válečným konfliktem vznikl i program sociálně – emoční podpory zaměřený na adaptaci ukrajinských dětí, které přišly do České republiky, uvádí odborný časopis Sociální pedagogika (2023). Nezbytností mentora je ovládnutí ukrajinského jazyka. Koncept zahrnuje techniky tvořivosti, terapii malováním a simulace různých okolností. Hry určené k rozvoji sebeanalýzy, schopnosti spolupracovat ve skupině, techniky, jak říct „NE“ v rizikových případech a úkoly na budování pozitivního myšlení či mezikulturní komunikace. Oksana Stupak, spoluautorka programu zhodnotila, že ukrajinské děti byly po skončení programu vůči sobě více kamarádké, jejich emoční stav se stabilizoval a cítili se spokojeně. Pro děti druhého stupně ZŠ se osvědčily práce ve skupině, konkrétně hry, při kterých měly možnost neformálního rozhovoru. (Sociální pedagogika, 2023) Dalším příkladem je zahraniční webový článek OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) informuje o zkušenostech se sociálním a emocionálním wellbeingem žáků – uprchlíků v hostitelských zemích. Zdůrazňuje, že někteří žáci mohou potřebovat speciální psychologickou pomoc, která vyžaduje podporu nad rámec té, kterou lze poskytnout ve třídě. Učitelé jsou hlavními aktéry při podpoře blaha studentů-uprchlíků, obecně se ale nejedná o odborníky na duševní zdraví. „*Bude proto klíčové zajistit, aby děti a mladí lidé z Ukrajiny měli přístup k odborné psychologické podpoře, ať už prostřednictvím školního poradenství nebo prostřednictvím doporučení ke službám poskytovaným v komunitě.*“ (Cerna a Jameson, 2022) Popisují i situaci na Slovensku, kde bylo zřízeno 62 expertních intervenčních týmů, které školám poskytují psychosociální pomoc, přičemž každému týmu jsou k dispozici ukrajinsky mluvící odborníci. Stát umožnil učitelům přístup k webinářům, psychologickým materiálům a k doporučením připraveným Radou klinických psychologů, zatímco ministerstvo ČR **pouze doporučuje** pedagogům zajistit spolupráci s psychologem. (Cerna

a Jameson, 2022) Potřebnou psychologickou podporu ve škole se nedaří v dostatečné míře zajistit z nedostatku personálních a finančních důvodů. „*Téměř 60 % navštívených základních škol...*“, Českou školní inspekcí, „*nedisponuje ani vhodnými relaxačními prostory.*“ (csicr.cz, 2023) Na konferenci v Senátu 20. června 2023, která se zabývala rezervami v rámci integrace uprchlíků z Ukrajiny, se Klára Šedřová věnovala takzvaným „slepým skvrnám“. „*Těmito „slepými skvrnami“, tedy skrytými problémy českého školství, jsou chybějící školní psychologové, asistenti pedagoga a zejména nenastavený systém jazykové přípravy dětí cizinců.*“ (Matušková, 2023)

2.2 Klima školy a školní třídy

Učení a chování žáků je ovlivňováno makrosociálním prostředím, ve kterém se žáci pohybují. Jedná se zejména o prostředí konkrétní třídy a interakci mezi spolužáky a pedagogy, kteří ve třídě vyučují. Grecmanová (2008) například vnímá prostředí jako soubor faktorů, které člověka ovlivňují, působí na něj, a také ho i vytvářejí. Toto prostředí může být pozitivní nebo negativní, je žáky a učiteli vnímáno a jejich reakce chápeme jako klima třídy. Klima školy bývá v literatuře popisováno jako něco nehmatatelného, těžko popsitelného, avšak jedinci silně vnímaného. Průcha; Walterová a Mareš (2013, s. 107) soudí, že klima školy je: „*Sociálně – psychologická proměnná, jež vyzařuje kvalitu interpersonálních vztahů a sociálních procesů, které fungují v dané škole tak, jak ji hodnotí, vnímají a prožívají učitelé, žáci, případně zaměstnanci školy.*“ **Klima třídy** je obecně popisováno jako trvalejší sociální a emocionální naladění ve třídě. Dreesmann, (1979), (in Grecmanová, 2008) ještě dodává, že pozitivně prožívané sociální klima vyvolává spokojenost, radost, snižuje množství školní zátěže a strach ze školy naopak přílišná disciplína, dodržování restriktivních norem vede k nespokojenosti a zvyšování strachu. Klima při výuce je kolektivním prožitkem, zprostředkovávají jej svým vnímáním a kognitivním zpracováním procesů ve skupině. Při začleňování ukrajinského žáka mezi české spolužáky je žádoucí, aby třídní učitel dobře namotivoval svou třídu českých – majoritních žáků a umožnil tak úspěšnou adaptaci. Vodsloň, (in Průcha, 2011) uvádí, že je důležité žáka – cizince, posadit vedle někoho, kdo bude ochoten být nápomocen. Zařazení cizince do ročníku má fatální význam, doporučuje se zařadit dítě o jeden rok níže, aby absolvovalo ročník ještě jednou a získal tak hlavně jeden rok času na adaptaci ke zvládnutí českého jazyka. (Vodsloň in Průcha, 2011) Naopak metodika k zákonu č. 67/ 2022 Sb., Lex Ukrajina doporučuje zařadit žáky mezi vrstevníky stejného věku, především z důvodu úspěšného začlenění mezi vrstevníky

s podobnými zájmy. Výjimku tvoří žáci, kteří se připravují k přijímacím zkouškám, tady může je vhodnější žáky nechat ročník opakovat. (Lex Ukrajina, 2023)

2.3 Vrstevnická skupina

Jak jsme uvedli výše, třídní kolektiv vrstevníků **ovlivňují různé faktory**, dají se rozdělit na ty, které působí na úrovni individuální a ty které jsou dány prostředím. V **individuální oblasti** můžeme považovat za rizikový faktor například nepříznivý genetický profil, impulzivita, úzkost, deprese, deficit v sociálních dovednostech, nízké sebehodnocení, negativní životní událost. Naopak protektivně a pozitivně působí kladný vztah k sobě, svědomitost, rozvoj sociálních dovedností, odolnost a emocionální stabilita. V **oblasti vrstevnické skupiny** může negativně ovlivňovat tlak a členství ve skupině s rizikovým chováním či vyřazení z kolektivu. Naopak skupina s pozitivními postoji, přiměřenými zájmy a prostředím, kde je dobrá interpersonální komunikace, přátelství a podpora, panuje dobré klima. (Martanová a kol., 2007) Podle monitoringu ČŠI jsou vztahy ukrajinských žáků s vrstevníky na navštívených školách ve většině případů dobré, konflikty se objevují zřídka, ukrajínští žáci vytvářejí spíše smíšené skupiny žáků s žáky české národnosti, často žáci pomáhají ukrajinským dětem, a to nejen žáci ze třídy ale i z celé školy. Na základě tohoto průzkumu byly vydány mnohá doporučení pro základní školy, například: „*Aktivně promýšlet a nabízet volnočasové aktivity pro smíšené kolektivy ukrajinských a ostatních dětí a žáků, s důrazem na realizaci pohybových aktivit, které mají zásadní význam pro fyzické i duševní zdraví na straně jedné a pro stírání jazykových i osobnostních bariér na straně druhé, což významně napomůže úspěšnější integraci.*“ (csicr.cz, 2023)

Světová zdravotnická organizace (dále jen WHO) na svých webových stránkách uvádí příklad dobré praxe v Polsku, kde ukrajinské děti, které emigrovali se svými rodinami překonávají jazykovou bariéru sportem a zároveň jim může tato fyzická aktivita pomoci získat nové přátele. Projekt vznikl v rámci WHO ve spolupráci s Polským ministerstvem sportu, hlavní myšlenkou je slogan „*Be active, by healthy!*“ v překladu „*Buďte aktivní, buďte zdraví!*“ Program je pro děti školního věku, jeho cílem je zlepšit životní podmínky dětí, které se přistěhovaly a inspirovat je a jejich rodiny k novým sociálním kontaktům a posílit tak duševní zdraví. (who.int, 2022) Společné volnočasové aktivity pohybového charakteru, vedou k přirozené integraci, dochází k podpoře zdraví všech žáků, k stmelování kolektivu a navození pozitivního klimatu. (who.int, 2022) Sociální kontakt ve volném čase by měl být prožíván s přáteli, každý by měl být přijímán a mít své místo v kolektivu.

V období středního školního věku (11-15 let) dochází k tělesným a duševním změnám, projevuje se zájem o druhé a nutnost sociálních potřeb jako je uznání, konformita ve skupině vrstevníků, potřeba nových zkušeností a citové odezvy. (Hájek, 2008) Výzkum PAQ Researche v České republice ukazuje, že více než polovina ukrajinských dětí se setkává v ukrajinských skupinkách, přetrvávají problémy s integrací do českých kolektivů, a to hlavně mezi staršími dětmi. Je žádoucí zvýšit dostupnost volnočasových aktivit. Děti, které se účastní volnočasových aktivit jsou více začleněny, zároveň si tak rozvíjejí přirozeně jazykové dovednosti. (Šafářová a kol., 2023)

2.4 Jazyková podpora

Hlavním problémem dětí z odlišného sociokulturního prostředí je ve většině případech jejich nedostatečná znalost jazyka, schopnost ovládat jazyk majoritní společnosti je klíčem, k úspěchu jedince začlenit se do dané společnosti. Kostelecká popisuje, že ve vyšším věku, u žáků 2. stupně, musí intenzivněji studovat český jazyk, kvůli náročnější učební látce. (Kostelecká a kol., 2013) Školský zákon umožňuje otevřít pro žáky se sociokulturním znevýhodněním přípravnou třídu, která je připraví na vstup do českého vzdělávacího systému. Od 1. 1. 2012 – podle § 20 odst. 5 a 6 školského zákona ke vzdělávání všech žáků-cizinců v ZŠ se přistupuje stejným způsobem a bezplatná příprava zahrnuje **výuku českého jazyka** přizpůsobenou potřebám žáka-cizince, kterou zajišťují příslušné krajské úřady. Podle novely vyhlášky č. 48/2005 Sb. od 1. 9. 2012 určí podle § 10 krajský úřad školy, ve spolupráci se zřizovateli, ve kterých je na území kraje poskytována bezplatná příprava. (MŠMT, 2022) Od 1. 9. 2023 lze na 2. stupni ZŠ žákům s OMJ nabízet místo dalšího cizího jazyka předmět “Cizí jazyk” nebo “Čeština jako druhý jazyk”. *„Jedná se o náhradu vzdělávacího obsahu bez vytváření individuálního vzdělávacího plánu a lze využít Kurikulum češtiny jako druhého jazyka (ČDJ) pro základní vzdělávání.“* (Lex Ukrajina, 2023) Ministerstvo školství **doporučuje** nabízet češtinu jako druhý jazyk – volitelný předmět, kde je stanoven min. počet žáků 7 a lze vytvářet skupiny napříč ročníky. (MŠMT, 2022) Podle tiskových zpráv ČŠI základní školy v začátcích používaly pro komunikaci mezi ukrajinským žákem a jeho učitelem různé způsoby dorozumívání. Každý mluvil v jejich mateřském jazyce s tím, že se takto „nějak domluví“, velmi často jsou pro překlad využívány rovněž mobilní aplikace. Na více než polovině ZŠ byla přímá komunikace ukrajinského žáka a učitele v ruském jazyce, pak i v anglickém či českém jazyce. Využití tlumočnicka bylo zaznamenáno na přibližně třetině navštívených škol. (csicr.cz, 2023) Zvládnutí českého

jazyka je pro cizince zásadní. „*Nedostatečná znalost jazyka neovlivňuje pouze školní výsledky, ale promítá se také do sociálního prostředí tak, že jedinec s určitou jazykovou deprivací ve školní třídě může trpět pocitem sociální izolace, být ostrakizován. Také může dojít k narušení jeho sebepojetí nebo důvěry k lidem.*“ (Kostecká a kol., 2013, s. 7) Monitoring PAQ Research zjistil, že výuka češtiny rapidně poklesla jak ve škole, tak i kurzech. Češtinu jako druhý jazyk má ve škole v listopadu 2023 40 % dětí a mladistvých, zatímco v červnu 2023 to bylo 61 %. Nelze tedy jednoznačně konstatovat, že by si žáci český jazyk osvojili. Je žádoucí zvýšit výuku češtiny na všech stupních vzdělávání, důležitá je také podpora asistentů pedagogů jak při integraci, tak při začlenění. (Šafářová a kol., 2023)

2.5 Podpora žáků

Ministerstvo školství vyhlásilo dotační program na podporu „ukrajinských asistentů pedagoga“. Asistent má tak za úkol usnadnit integraci a socializaci ukrajinských žáků, tlumočit, pomáhat s orientací ve školním prostředí, zprostředkovat komunikaci žák – učitel – rodič. (Němec, 2022) Podpora integračních aktivit ve školách je nezbytná k úspěšnému začleňování ukrajinských dětí do českého vzdělávacího systému. Školy tedy mohou dle rozhodnutí ministra školství i nadále počítat s podporou ukrajinských asistentů i ve školním roce 2023/2024. (msmt.cz, 2023) I přesto, průzkum ČŠI, zmiňovaný výše v kapitolách, naráží na problém se zajištěním podpory pro výuku ukrajinských žáků, konkrétně absence ukrajinsky hovořícího asistenta přímo ve výuce v běžných třídách. (csicr.cz, 2023)

Od ledna 2024 nastala změna ve financování ukrajinských asistentů. Školy získají finanční prostředky prostřednictvím krajských úřadů pouze na základě vyplnění **mimořádné výzvy** a od školního roku 2024/2025 se s finanční podporou ukrajinských asistentů pedagoga aktuálně nepočítá vůbec. Zbývá tedy pouze doporučení jazykové přípravy viz. kapitola 2.5 - dostupnost češtiny jako druhého jazyka pro žáky bez znalosti češtiny na komunikační úrovni. Přitom 64 % dětí nemá dostatečně dobrou znalost češtiny a potřebuje i nadále podporu. Na jazykovou přípravu v časové dotaci 200 hodin v ČR mají aktuálně nárok pouze žáci – cizinci pobývající ve škole po dobu kratší 12 měsíců. Nezisková organizace Society For All doporučuje zachovat podporu školám na ukrajinské asistenty i v průběhu dalších let. (societyforall.cz, 2023)

2.6 Spolupráce s rodinou

Postavení žáka – cizince ve škole je ovlivněno rodiči žáka. Interkulturní rozdíly se vyskytují jak ve stylu výchovy, tak souvisí i s postoji rodičů ke školnímu vzdělávání dětí. Jsou zjištěny výrazné rozdíly mezi národy a etniky, které jsou zakotveny v kultuře původní vlasti, a to jak v očekávání, tak v požadavcích a odpovědnosti za rozvoj svého dítěte. (Průcha, 2010) Podle Průchy, se u nás nezjišťuje, až na nepatrné výjimky, jak jsou spokojeni rodiče – cizinci se školním vzděláváním svých dětí v ČR. „*Je nutno si uvědomit, že mnozí imigranti prožívají akulturační stres (akulturace = osvojení hodnot, norem zvyklostí kultury hostitelské země), často mívají existenční potíže, jejich etnická identita je ohrožena – a to se pochopitelně přenáší na hodnocení školního života jejich dětí.*“ (Průcha, 2011, s. 85)

Kostecká ve své práci uvádí, že rodina je jeden z klíčových faktorů úspěšné integrace, podle výzkumu se školy shodly na tom, že vztah rodiny a žáka cizince přicházející do ČR je klíčový především až na druhém stupni základní školy. Žáci v tomto věku postrádají motivaci k integraci, a proto záleží na podpoře rodiny. Přístup pomoci je různý, buď rodiče se s dětmi mluví doma česky, posílají je na doučování a s takovou péčí se většinou zapojí do školního kolektivu bez problémů. (Kostecká a kol., 2013) Naopak u rodin bez zájmu o český jazyk nebo rodiny, které jsou pracovně vytížené, rodiny sociokulturně znevýhodněné ale i ekonomicky slabé – tam nastává problém. Některé školy uvedly, že mají nedostatečný kontakt s rodinou žáka – cizince, vysvětlovaly si tuto zkušenost jako pracovní vytíženost rodičů. Jinde na škole se potýkali s žáky s opakovaně neomluvenou absencí, rodina často nebyla k zastížení ani na adrese či telefonu. Rodiče se ne vždy účastní třídních schůzek, pokud přicházejí, tak s dětmi, které komunikaci překládají. (Kostecká a kol., 2013) V případě, kdy rodič nekomunikuje v českém jazyce a nemůže se jinak domluvit s vedením školy, můžeme nabídnout pomoc tlumočnicka nebo ukrajinského asistenta pedagoga. Při obstarávání tlumočnicků mohou školám pomoci Centra na podporu integrace cizinců v kraji. Důležité informace by měl rodič získat i písemně, nejlépe v jejich mateřském jazyce nebo anglickém. K tomu, aby si co nejvíce usnadnili vzájemné porozumění, rodič – učitel, je za potřebí podávat informace postupně, v krátkých větách, nejlépe v prvním pádě. Nedoporučuje se telefonovat, vhodná je psaná forma komunikace. (Radostný, 2011)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Masivní příchod cizinců, který nastal v důsledku válečného konfliktu na Ukrajině, je poměrně aktuálním tématem a z integrace uprchlických dětí do českých škol plynou mnohé obavy. Počet cizinců stoupá ve všech zemích Evropské unie, tudíž i v České republice. V posledním roce, tj. 2023 se počet žáků s odlišným mateřským jazykem opět zvýšil. „Celkový počet dětí a žáků v mateřských, základních a středních školách a konzervatořích činí v aktuálním školním roce 1 860 705, což je asi o 10 tisíc více než před rokem. Zatímco v případě mateřských a základních škol počet dětí a žáků (i těch ukrajinských) mírně poklesl, na středních školách jejich počet naopak vzrostl. Přesto podíl ukrajinských uprchlíků představuje jen 1 procento všech žáků středních škol. Cizinci s ukrajinským státním občanstvím jsou stejně jako před rokem nejpočetnější skupinou cizinců v českých školách regionálního školství.“ (MŠMT) V prvním kroku při realizaci výzkumu bylo zapotřebí stanovit, co bude cílem celého procesu. V této práci výzkumné šetření vyplývalo ze stanoveného výzkumného problému „Socializace ukrajinských žáků do třídního kolektivu“. Vzhledem ke stanovenému cíli výzkumné práce bylo cílem v teoretické části vymezit základní problematiku, která se týká žáků s odlišným mateřským jazykem, a zvláště těch, kteří přicházejí do nového školního prostředí a musí se zároveň vyrovnat s jazykovou bariérou, která je může výrazně limitovat v utváření nových sociálních vztahů.

3.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumné práce je posoudit, jak probíhá socializace žáků s odlišným mateřským jazykem na druhém stupni ZŠ. Zaměřeno je na žáky, kteří opustili Ukrajinu ve válečném stavu v době od února 2022. Mezi dílčí cíle náleží popsat systém podpory a zhodnotit přínos.

Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem probíhá socializace ukrajinských žáků do třídního kolektivu na druhém stupni ZŠ?

Dílčí výzkumná otázka:

Jaké faktory ovlivňují socializaci ukrajinského žáka na ZŠ?

4 METODA SBĚRU DAT

Pro zpracování výzkumu jsem zvolila kvalitativní přístup, protože umožní zkoumat socializaci ukrajinských žáků do hloubky. Zachytí jejich pokroky a zkušenosti. Na základě výše uvedeného byly využity následující výzkumné metody, konkrétně polostrukturovaný rozhovor a zúčastněné pozorování. Zúčastnění byli seznámeni s výzkumem a informováni o ochraně osobních údajů. Rozhovor proběhl s třídním učitelem žáků.

4.1 Zúčastněné pozorování

Zúčastněné pozorování je formou pozorování, kdy se pozorovatel přímo pohybuje v terénu, kde se vyskytují sociální jevy, které pozoruje. Má možnost zapojit se do interakcí mezi účastníky a lépe pochopit a popsat co, jak a proč dělají. (Švaříček a Šed'ová, 2014) Chráška (2016) zmiňuje, že pozorování má dobrou validitu, pokud se pozoruje to, co má a dobrou reliabilitu tehdy, jestliže spolehlivě přesně zachycuje pozorované jevy. Dále Švaříček a Šed'ová (2014) uvádějí, že reflexe a vlastní poznámky jsou velmi důležitou součástí kvalitativního výzkumu, pozorování vede k tomu, aby si badatel udělal vlastní názor na zkoumané jevy. Jelikož autorku žáci znají, vědí, že se pohybuje na ZŠ jako asistentka pedagoga. Měli jsme tak možnost sledovat reálně probíhající procesy, po čas celého dopoledne ve školním prostředí. Zaměřili jsme se na sledování vzájemné komunikace jak mezi žáky, tak pedagogickými pracovníky. Pozorování každého z žáků proběhlo celkem 3x. Poznatky z pozorování byly zaznamenány na papír, jako terénní poznámky a následně do pozorovacího archu.

4.2 Polostrukturovaný rozhovor

Pro získání dat byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru, kterou Miovský (2006) považuje skoro za ideální metodu sběru dat v kvalitativním výzkumu. Všechny výhody plně strukturovaného i nestrukturovaného rozhovoru se dle něj setkávají právě v tomto druhu interview. Polostrukturovaný rozhovor zachová pevnou strukturu rozhovoru jako je to u plně strukturovaného rozhovoru, zároveň nechává možnost změnit pořadí pokládání otázek a možnost podávání doplňující otázky, které jsou vhodné k ujasňování, zda jsme správně pochopili respondentovu odpověď. Rozhovor umožňuje zachytit odpovědi v přirozené podobě, což patří mezi základní principy kvalitativního výzkumu. Švaříček (2007) upozorňuje na fakt, že je velmi obtížné vést rozhovor s mladými žáky, proto jsme tuto

možnost zamítli, vzhledem k jazykové bariéře a citlivosti ukrajinské migrace. Patton popisuje, že existuje 6 zásadních otázek v rozhovoru. Jsou to: otázky o zkušenostech a chování, o názorech a hodnotách, o pocitech, znalostech, vnímání a otázky demografické a kontextové. (Patton in Hendl, 2012)

4.3 Výzkumný vzorek

Nejjednodušší variantou metody pro tento výzkum byl zvolen prostý záměrný výběr. Jak uvádí Miovský (2006), spočívá v tom, že bez uplatnění dalších specifických metod či strategií vybíráme mezi potenciálními účastníky výzkumu toho, který je pro účast ve výzkumu vhodný a současně s ním také souhlasí. Tento způsob uplatňujeme zejména v případech, kdy se nejedná o příliš velký potřebný výběrový soubor a osoby náležející do základního souboru jsou poměrně snadno dostupné. Vybrána byla Základní škola ve Zlínském kraji, kde se od února 2022 přihlásilo k povinné školní docházce několik desítek ukrajinských žáků. Školu navštěvuje přes 500 žáků z města a z okolních obcí. Povinnou školní docházku zde plní i žáci se speciálně vzdělávacími potřebami. Jedná se o žáky nadané nebo ty, kteří mají specifické poruchy učení, specifické poruchy chování, zrakové postižení, motorické omezení a poruchy autistického spektra. Další skupinu tvoří právě žáci s odlišným mateřským jazykem, kteří přišli z Ukrajiny. Ke škole patří také školní družina, školní klub, informační centrum a školní jídelna. Třídy jsou po materiálně-technické stránce velmi dobře vybaveny. Zřizovatelem je město. Základní koncepcí školy je rozvíjet u dětí talent a jejich potenciál, podle školního vzdělávacího programu. Příznačně vše doplňuje zvolené motto ZŠ: „Škola pro všechny“. Pedagogický sbor je odborně kvalifikovaný, průběžně se vzdělávají v rámci DVPP. Na škole působí i 7 asistentů pedagoga. Výzkumný vzorek byl tvořen vybranými ukrajinskými žáky na druhém stupni ZŠ. Jedná se o dvě dívky a dva chlapce ze 7. třídy, kteří navštěvují stejnou školní třídu. Všichni jedinci přišli do České republiky z různých oblastí Ukrajiny s úplnou neznalostí češtiny. Výzkumné šetření bylo zahájeno pozorováním, a to na konci jara školního roku 2022/2023, následně pokračovalo v dalším školním roce. Zaměřili jsme pozorování na začleňování emigrantů do třídního kolektivu během vyučování i přestávek. Záznamy z pozorování byly nejdříve přepsány do pozorovacího archu a poté byly důležité informace tzv. kódy, pojmenovány. Nakonec byl uskutečněn rozhovor s třídní učitelkou, který byl nahrán na diktafon a následně přepsán a data analyzována.

5 ANALÝZA KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

„Otevřené kódování je technika, která byla vyvinuta v rámci analytického aparátu zakotvené teorie.“ (Strauss & Corbinova, 1999, podle Švaříček & Šed'ová 2014) Velké množství kódů, které při této metodě vznikají, je třeba dále seskupit do tzv. kategorií – tomuto procesu se proto říká kategorizace. Pro analýzu dat jsme se rozhodli použít metodu otevřeného kódování, protože podle Švaříčka a Šed'ové (2014) jde o jednu ze základních metod kvalitativního výzkumu, která díky své jednoduchosti a účinnosti poskytuje přehledné a jasné informace. Využili jsme výše zmiňovanou techniku jak pro analýzu dat získaných při zúčastněném pozorování, tak i pro rozhovor. Všechny pojmy byly poté propojeny a kategorizovány. Výsledky byly posléze zpracovány a popsány.

5.1 Analýza pedagogického výzkumu

V této kapitole se zaměříme na výzkumné šetření bakalářské práce, při kterém jsme zjišťovali, jak probíhá socializace ukrajinských žáků a jaké faktory tuto socializaci ovlivňují na druhém stupni základní školy. Z důvodu zachování anonymity nebudeme uvádět konkrétní jména pozorovaných žáků ani třídní učitelky.

Získaná data z pozorování žáků v době vyučovacích hodin a přestávek byly sepsány do záznamového archu. Pozorování proběhlo celkově třikrát – dvakrát na konci školního roku 2022/2023 a jednou na podzim školního roku 2023/2024, kdy žáci navštěvovali již sedmý ročník základního vzdělávání. Výzkum probíhal v hodinách matematiky, dějepisu, občanské výchovy, českého a anglického jazyka v součtu 7 vyučovacích hodin a zároveň výzkum probíhal i v době přestávek. Zvukový záznam rozhovoru byl převeden do transkripce v textovém editoru Microsoft Word, všechen získaný materiál jsme se rozhodli roztrždit otevřeným kódováním. Analyzované texty z pozorování i rozhovoru jsme rozdělili na jednotky, ke kterým jsme přidělovali kódy, k tomu jsme využili program MAXQDA24. Následně byly vytvořeny určité kategorie, které vznikly na základě podobnosti či souvislosti témat. Tyto vzniklé kategorie, které jsme si určili, odpovídají okruhům otázek z rozhovoru a položkám pozorovaných jevů.

5.1.1 Analýza dat získaných pozorováním

Kódy získané z dat pozorování v kategorii aktivita v hodině:

Laxní přístup, nepřípravenost, pasivní přístup, aktivita, temperament, neaktivita, nezúčastněnost, negativní přístup

Kategorie: Aktivita v hodině

První ze zkoumaných kategorií jsme pojmenovali Aktivita v hodině, do které jsme zařadili výsledky pozorování. Aktivní snaha ve výuce zaostává, s jistotou lze konstatovat že pouze jedna žákyně projevuje enormní zájem o studium a skvělé výsledky, na které je hrdá. Podle pozorování lze konstatovat, že pedagogové používají nepřiměřený styl pochvaly, v hodině vyzdvihují žákyni jako adeptku na školní olympiády, jiný pedagog ji chválí před celou třídou „lepší než kdejaké české děti“. Taková pochvala měla zřejmě vést k motivaci spolužáků, lze ale usoudit podle momentální atmosféry ve třídě, že spustila opačný efekt, a to efekt nadřazenosti nad ostatními žáky, pedagog tak mohl vzbudit závist u žáků. Druhá ukrajinská žákyně je naprostým protikladem první popsané žákyně, projevuje nezájem o školu, je neaktivní a působí lhostejně. V hodinách pracuje samostatně, pokynům učitele rozumí. Vyskytuje se problém skrz neomluvenou absenci, třídní ji kárá za nedodání omluvenky, dostává další den k nápravě, podle třídní učitelky to není ojedinělý případ. Dva další žáci jsou spíše podprůměrní, co se aktivního zapojení do práce týká. Dívka výuce nevěnuje moc pozornost, soustředí se na dění ve třídě. Má tendence být za každou cenu zábavná, odpovídá tak i pedagogům na jejich otázky. Při dotazu, zda čte české knihy a případně jaké, odpoví: „*Jen to, co je na TikToku.*“ Takový komentář doprovází smíchem a pozoruje koho tím pobavila. V hodinách často sedí s nohama na vedlejší židli, otočená k zadní lavici. Chlapec nepracuje samostatně, ale s pomocí asistentky, pravidelně první čtyři vyučovací hodiny. Z pozorování zjišťujeme, že bez asistentky se stěží orientuje, ovšem nechat všechnu zodpovědnost pár hodin jen na něm je určitě dobrý krok k tomu, aby se osamostatnil, dává tak více pozor a sleduje, co učitel píše na tabuli – má snahu se posouvat dál. Žák potřebuje speciální opatření pro plynulý chod jeho vzdělávání. Vyskytují se u něj problémy ve slabé grafomotorice a neosvojené latince, jeho písmo jde obtížně přečíst a celkové tempo je pomalé. Podpora ze strany učitelů není častá, spíše žáka ignorují, zřídka kdy dostává možnost se projevit. Usuzujeme, že takový přístup pedagogů je ovlivněn znevýhodněním chlapce, nechtějí jej vystavit nepříjemným stresujícím situacím.

Kódy získané z dat pozorování v kategorii Pozice v kolektivu:

Posměšky, snaha zapadnout do kolektivu, problematická adaptace, vyčnívá z kolektivu, pozorovatel, samota, negativní, úspěšná adaptace

Kategorie: Pozice v kolektivu

V sociabilitě se u pozorovaných žáků ukázalo, že ne všichni si našli kamarády mezi majoritními žáky. Pokud dojde na komunikaci mezi dvěma ukrajinskými žačkami, dávají přednost ukrajinštině. Vyhledávají společnost vrstevníků i mimo školní prostředí. Dívky navazují kontakt se spolužáky aktivněji, a to i při vyučování, neustále se něčemu chichotají. Pozorováním bylo zjištěno, že panuje mezi dvěma ukrajinskými spolužačkami rivalita. Jedna z dívek vystupuje pozitivněji, vše zvládá, má obrovskou píli. Druhá je pesimistická, bez zájmu a nepřejícná. Každá z nich je naprosto odlišná, ale jedna nepřeje úspěch té druhé. Prosperující nedává najevo, že by mezi nimi byl tento problém. Druhá žákyně to vidí jinak, velmi výrazně používá gesta a mimiku, které znázorňují škleby a nepřejícnost. Kdykoli se spolužačce něco podaří, dostane pochvalu, ihned na to reaguje protočením očí a podobně. Neustálá chvála a pozornost od pedagogů tomu taky přispívá, bohužel v tom negativním smyslu. Introvertně se projevuje ukrajinský žák, nevyhledává společnost spolužáků, jen je pozoruje a o přestávkách se prochází po chodbě až do samého zazvonění. Je stydlivý, nesmělý a pokud dojde k interakci, tak komunikuje převážně s ukrajinskými dívkami. Při posledním pozorování chlapec při vyučování zavtipkuje, celá třída se směje a chlapec dostává ihned zpětnou vazbu, „*ty se nezdáš*“, usuzujeme, že tímto způsobem na sebe upozorňuje a touží získat uznání od vrstevníků.

Kódy získané z dat pozorování v kategorii Jazykové dovednosti:

pasivní komunikace, komunikační problémy, neznalost jazyka, posluchač, pasivní přístup k ČJ

Kategorie: Jazykové dovednosti

Z dlouhodobého hlediska pozorování lze tvrdit, že si všichni pozorovaní žáci prošli obrovským zlepšením českého jazyka. Z počátku našeho výzkumu mluvili v kratších větách, v situacích, kdy měli mluvit před celou třídou se necítili komfortně, projev byl tichý, odpovědi dvouslovné. Prioritou se stalo porozumění pokynům učitele, komunikaci žákům totiž komplikovala nedostatečná slovní zásoba a často se otáčeli na české žáky a zjišťovali pohledem co se děje, zda neotevírají sešit a podobně. S náročnější konverzací pomáhala

ukrajinská asistentka pedagoga, která se stala základní podporou. V novém školní roce je výuka lépe vedená, vizuálně zpracované učivo je pro cizince lépe uchopitelné než jen výklad vyučujícího. U chlapce se ukázalo, že byla nutná potřeba delšího časového úseku pro osvojení nového jazyka. Kvalita zvládnutí češtiny je ovlivněna dispozicemi žáka. Posun v sedmé třídě je u začleněných žáků znát, absence strachu z chyby podporuje žáky k aktivnější komunikaci mezi spolužáky. Neustále se objevují gramatické chyby v jazyce a ukrajinský přízvuk, nebrání to ale vzájemnému dorozumívání se.

5.1.2 Analýza dat získaných z rozhovoru

Kódy získané z dat rozhovoru v kategorii Podpora při začleňování do školního prostředí:

Jazykové nedostatky, materiální podpora, možný stud, vstřícnost, asistent pedagoga, finanční podpora, dotované obědy

Kategorie: Podpora při začleňování do školního prostředí

S náhlým příchodem ukrajinských žáků se muselo vedení školy velmi rychle vypořádat. Dotazovaná popsala prvotní docházku do školy, „*tak v začátcích byly určitou dobu pouze s paní asistentkami, které uměly Rusky.*“ Později se podařilo škole najít Ukrajinskou asistentku pedagoga, „*byla z Ukrajiny, takže uměla ukrajinsky.*“ Což velmi ulevilo žákům od zbytečného stresu, a to i pedagogům, a noví žáci získali tak pocit jistoty. „*A protože ona žila tady už několik let, uměla i česky. Takže vlastně ten začátek vyloženě s nima zvládala ona, nějaké základní věci kvůli dorozumívání, a i výuce češtiny.*“ Jazyková bariéra je největší překážkou sociální adaptace, tudíž bylo žádoucí nové žáky co nejdříve přiřadit do třídního kolektivu českých žáků. Cíl byl jasný, co nejdříve aktivně zařadit český jazyk do komunikace. Asistentka pedagoga uprchlíky seznamovala s českým jazykem a stala se pravou rukou v dorozumívání, ať už ve výuce při vysvětlování, tak fungovala jako překladatelka pro pedagogy. Jen tak se podařilo úspěšně komunikovat. Zúčastnila se každé schůzky s rodiči a usnadňovala tak předávání informací. Podporu uprchlíci získali i po finanční stránce jak od státu, tak i škola zároveň počítala s touto pomocí a pro žáky. Mimo jiné taktéž nachystala veškeré školní potřeby do výuky, rodiny se tak nemuseli o nic starat. V rozhovoru se paní učitelka vyjádřila: „*když jsme jim říkali, že nemuseli, že to máme pro ně nachystané, tak vlastně všichni odpovídali stejně, že dostávali nějaký příspěvek od státu a že pro to vybavili děti do školy, takže byly perfektně nachystaní připravení.*“ Z čehož

vyplývá, že k uprchlíkům zaujímali až pečovatelský přístup. Z rozhovoru se dá usoudit, že nedostatkem finančních prostředků ukrajinské rodiny netrpěly. Mají k dispozici dotované obědy z projektu Women for women, které byly uprchlickými rodinami odmítnuty. Na školní výlety a podobně většina jela, „u některých to někdy vypadalo, že třeba nejedou z finančních důvodů. Ale když jsem se zeptala, jestli je to ten důvod, že škola by to nějak udělala, tak většinou odpovídali, že to nejsou finanční důvody. Takže jestli se za to styděli anebo to fakt nebyly finanční důvody, nevím.“ Je možné, že nechtěli přijmout další pomoc, nebo se styděli za to, že by tak projevili svou neschopnost postarat se o své dítě. Zde můžeme pouze spekulovat. Samozřejmě nesmíme opomenout důležitou roli třídního učitele, jelikož dotazovaná pedagožka má dlouholetou praxi, je její působení ve třídě pro integrované žáky výhodou. Podle slov dotazované, má zájem o třídu a snaží se profesionálně o její fungování.

Kódy získané z dat rozhovoru v kategorii Spolupráce a komunikace rodiny se školou:

Strach ze selhání, skryté záškoláctví, metodik prevence, těžká životní situace, ujasnění pravidel, nedostatečný zájem, tlak na rodiče, tlak na výkon, schůzka s rodiči, konfrontace s matkou, nezájem o vzdělání, spolupráce, řešení problému

Kategorie: Spolupráce a komunikace rodiny se školou

Rodina hraje nejdůležitější roli v životě každého jedince, jedná se o primární socializační skupinu. Zdravé rodinné zázemí je pro fungování dítěte nejdůležitější, místo, kde může relaxovat, kde získá citové zázemí, pocit jistoty a bezpečí celé rodiny, zvláště v době, kdy si procházely těžkou životní situací. Dotazovaná potvrdila, že se v začátcích jednalo o psychicky náročné situace, „zpočátku to bylo složité ještě v tom, že tady byly hodně maminky s dětma, ale muži zůstali doma a vlastně budovali, takže byly na frontě. Takže byly situace, kdy jsme vlastně tím ukrajinským žákům dovolili mít u sebe zapnutý mobil, protože naše děti to mít nemůžou v hodině zaplé. A oni vlastně pokud zrovna náhodou v uvozovkách nebojovali, tak mohli zavolat rodině a mohlo to být kdykoliv, ... tam nešlo domluvit – v 7 si zavoláme, ... tam nikdo nevěděl, co bude za půl hodiny a nedej bože, jestli vůbec v tatínek bude ještě živý, že?“ Tento aspekt se promítal i do školního života, což bylo respektováno ze strany školy a snažili se jim vyjít vstříc. Při spolupráci s rodiči se vyskytlo možné úskalí, jelikož ne všichni zrovna aktivně projevovali zájem o vzdělání svých dětí. Pochopitelně je to individuální, jak paní učitelka uvedla v rozhovoru, potýkají se s problémem ukrajinské žačky, která projevuje absolutním nezájmem o školu. Třídní učitelka požádala o spolupráci

metodika prevence, aby si promluvila s žákyní a snažila se jí vysvětlit následky jejího přístupu, „... *snažili jsme se jí vysvětlit, aby chodila na doučování, které tu má k dispozici zadarmo. V tu dobu má volno, tak vždycky slíbila, že půjde a nešla, takže má, jak říkám, čistou pětku.*“ Znamky ve školním roce 2023/2024 jsou neprospívající napříč mnoha předměty. Jelikož žádné zlepšení nenastalo, musela třídní učitelka nyní v pololetí přizvat rodiče do školy. V rozhovoru uvedla, že maminku za celou dobu školní docházky u nás v ČR neviděla, tj. přes tři roky a podotkla, i tehdy, když byla třídní učitelkou jejího bratra, který je nyní středoškolák. Momentálně musela tedy situaci již řešit: *“ Takže i proto jsme si zavolali maminku. Ale až příští týden budeme mít jednání, kde se budeme snažit, aby ji nějak motivovala, aby si spolu promluvili. Chodila na to doučování a plus teda, již u ní řeším problém, že mívá často takové zvláštní omluvenky a naposledy po dvou dnech, co nebyla ve škole, přišla s tím, že musela hlídat mladší nemocnou sestru, takže musíme vysvětlit rodičům, že takto se absence nemůžou omlouvat. “* Na tento problém naráží ve škole opakovaně, a to i v situaci s ukrajinským chlapcem, kdy jej hlídal starší bratr. Dotazovaná si tuto situaci vysvětluje jako zvyk převzatý z ukrajinského školství, *„jestli takto byli zvyklí.“* Připouští i jinou možnost, nátlak ze strany zaměstnavatele či riziko ztráty zaměstnání, *„musí chodit do té práce, nechtějí chybět v práci,“* okomentovala tyto komplikace s docházkou. Zde narážíme na problém se zanedbáváním školní docházky. Naopak jsou i rodiče, kteří chodí pravidelně – jsou šťastní, jak se jejich dceři daří, avšak poslední dobou se u žákyně projevují zdravotní komplikace *„narážíme na to, že těch zájmů má spoustu, aby už to nebylo nějak na hraně, ... jestli není vyloženě přetížená, ale ze své vlastní vůle, ona prostě chce. Ale jestli to úplně třeba nepřehání, takže celkově s těmi rodiči asi domluva dobrá je.“* Je možné, že se snaží udržet nejlepší výsledky a má strach ze selhání, které by mohlo nastat, pokud poleví. Třídní učitelka popisuje i situaci s matkou, kdy měla ukrajinská žákyně odejít z výuky: *„Ona chtěla, aby dcera odešla domů z vyučování, protože má narozeniny (smích). A chtěla, aby kvůli tomu byla dřív doma, tak jsem jí vysvětlila, že to teda jako není důvod. Nicméně tehdy jsem byla nová třídní. S maminkou jsem se neznala, tak jsem jí zavolala, že teda dobře, pro tentokrát to budu respektovat. Jednalo se o dvě poslední hodiny mám pocit, že to byl tělocvik. Ale s tím, že víckrát taková situace se opakovat nebude, a protože ona neměla tu formulku, že odchází sama, takže si musí pro něj do školy dojít. Což ji teda jako rozlítilo.“* Jelikož matka žákyně byla doma, vyzvedla si tedy dceru a následně jí bylo vysvětleno, že takovým to způsobem odcházet nelze. Matka poté reagovala již korektně, i nyní komunikuje slušně a spolupráce funguje bez problémů. Na základní škole funguje sdělování informací prostřednictvím systému Edupage, které obsahuje i funkci překladu do ukrajinského jazyka,

což velmi zjednodušuje dorozumívání. Třídní učitelka zmínila, že poskytla rodičům i své telefonní číslo pro případy, kdy je nutnost rychlého spojení.

Kódy získané z dat rozhovoru v kategorii Třídní klima:

Komunita, obrana, snaha začlenit se, integrace, extremismus v rodině, kulturní odlišnosti, vyčnívání z kolektivu, respekt žáků, vzájemná pomoc, pozitivní dopad, přátelství ve volném čase, strach, motivace v empatii, psychická nepohoda, podporující se kolektiv

Kategorie: Třídní klima

Pozorovaní žáci byli integrováni do inkluzivního prostředí, do třídy, kde je 21 žáků. Působí zde paní asistentka, která je přiřazena k dívce se zrakovým postižením, dříve – ve školním roce 2022/2023, navštěvovala třídu asistentka pedagoga, která byla přidělena k ukrajinským žákům. Třída působí klidně, vesele, shlukují se do menších kolektivů. V počátcích integrace nově příchozích ukrajinských žáků probíhala pomalu, do třídy přicházeli na pár hodin a zvykali si tak na nové prostředí, jazyk a kolektiv. Zároveň si původní třída musela zvyknout na nové spolužáky, celkově třída fungovala a podporovala nové spolužáky s respektem, atmosféra byla pozitivní. Jsou neustále nápomocni, pobízejí ukrajinské žáky a motivují je k zdokonalování českého jazyka. Tento přístup pomohl ukrajinským žákům vyrovnat se s počátečním strachem. Jak uvedla paní učitelka třídní, *„měla jsem z nich pocit, že jsou hodně vděční, snaživý, samozřejmě pro ně ty začátky byly hrozně těžké.“* Zhruba po 3 měsících byli plně integrováni do třídy. Postupem času si zde našli přátelství, která pokračují i mimo školní prostředí. Vyskytla se ve třídě okolnost, kdy se integrovaná žákyně necítila komfortně, *„ona prostě měla pocit, že zaznívá její jméno za zády, že prostě něco o ní mluví. To není příjemné, ... vysvětlovali jsme pravidla, že nemluvíme o nikom za zády a tak dál. Mohlo to být úplně o něčem jiném, že... ti kluci klidně mohli o ní mluvit, že je hezká.“* Dívka vyčnívá z kolektivu jednak pro svůj vynikající prospěch, tak pro svůj půvabný vzhled, tudíž se třídní učitelka domnívá, že opravdu nešlo o nic vážného. Při otázce na výskyt náznaků rasové diskriminace či antipatie dotazovaná odpověděla, že ví o rodině českého žáka, kde se vyskytují proruské názory, ale ve třídě se žák takto neprojevuje. Třídní učitelka je obezřetná: *„Vím, že ta situace v té rodině je taková, tak si to hlídám. Jak říkám, nikdy nic takového jsem nezachytila, že by řekl.“* Ve výuce rozebírají sociální vztahy, *„v té třídě se vedeme k tomu, když něco takového padne, abychom si to řekli a vysvětlili. Ale nikdo nikdy neřekl, ... nestěžoval si.“* Co se týká kulturních odlišností, jsou děti spíše zvědavé, v hodinách si

spontánně povídají jak dané zvyky a tradice fungují na Ukrajině a české děti zase vysvětlují zvyklosti v České republice, což v rozhovoru dotazovaná označuje za velmi důležité.

Kódy získané z dat rozhovoru v kategorii Procesy sociální socializace:

Komplikovaná žákyně, průměrná žákyně, nezájem o vzdělání, pokrok, výborné výsledky, introvert, samotář

Kategorie: Procesy sociální socializace

Žáky jasně ovlivňuje při socializaci jazykový projev. Jde o velmi individuální věc, jelikož každý je jedinečná osobnost, která projevuje různý temperament, emoce, a to vše se podepisuje na obtížnosti zvládnutí procesu socializace. Psychické rozpoložení, povaha, motivace a vliv vrstevníků jednoznačně může ovlivnit vývoj tohoto procesu. Z této skutečnosti vyplývá, že socializace probíhá plynule bez komplikací nebo komplikovaně. Start měli žáci téměř totožný, procházeli jazykovou přípravou. Své jazykové schopnosti zdokonalovali při práci v kolektivu, a to urychlilo začlenění se do společnosti majoritních žáků. Bezproblémové začlenění se dařilo dětem s vyšším sebevědomím a extrovertní povahou. Dívky jsou na tom o poznání lépe. Žákyně, která se výrazně odlišuje i od českých žáků, vyniká svými studijními výsledky a díky její povaze a zápalu pro studium, zvládá vše bez problémů. „*Ona se prostě strašně snaží, akční, činorodá spoustu kroužků sportovních aktivit. Pořád se hlásí k se prostě taková ctižádostivá, takže ta prostě jede, jak kdyby jak kdyby byla doma.*“ Druhá ze tří ukrajinských žákyň je průměrná studentka, komunikativní, společenská. Není nějak výrazná, ale ráda pozoruje, co se kde děje ve třídě, navazuje kontakt s žáky i při vyučování. Poslední z dívek projevuje celkový nezájem o vzdělání i o dění ve třídě. Několikrát byla pedagogy oslovena, bez výsledku. Pokračuje v neaktivitě, přestože si je vědoma, jaké ponese následky, pokud neprojeví alespoň drobnou snahu zlepšit svoje úsilí. Ani spolužákům není její přístup lhostejný, snaží se ji podpořit slovně, anebo tím, že s ní spolupracují na školních projektech. V hodinách působí nepřítomně a někdy až impertinentně. Podle třídní učitelky měl nejsložitější podmínky chlapec, který byl slabším žákem už na Ukrajině, v kombinaci s novým českým jazykem a cizím prostředím to neměl nejjednodušší. „*Letos za toto pololetí ho jenom chválíme, protože strašně dobře pracuje. Strašně se snaží, má teda jakoby špatné známky, že... na těch čtverkách většinou. Ale on opravdu chodí na doučování. V hodinách se hlásí, dává pozor jako velké zlepšení a velká*

pochvala.“ Nyní, v 7. třídě je žák bez podpory asistence, tudíž se mu snaží vyjít vstříc pedagogové: „*Dopomoc potrebuje, ale i přesto prostě pracuje moc pěkně.*“ Introvertní povahy mají socializaci mnohem obtížnější a hlavně pomalejší. Chlapec je někdy až příliš uzavřen do sebe a nevyhledává společnost, „*místo aby byl s klukama ve třídě, kdy oni vždycky udělají takový veliký kroužek, svačí tam, vykládají si u toho, smějou se. Tak on místo aby si sedl k nim, a to oni ho volají, tak ale on radši jde na chodbu a sám chodí po chodbě tam a zpátky.*“ Tento fakt může způsobovat vyčlenění z kolektivu a způsobit tzv. nálepkování. Což by socializaci nepomohlo, proces by se mohl ubírat nežádoucím směrem a stigmatizace by nebyla cestou zdárného začlenění, zároveň by poškodila klima třídy. Třídní učitelka osvětlila, že se tak trochu vyčleňuje sám, „*ale pak si jako z ničeho nic si zase vzpomene, tak si k nim sedne a směje se s nimi...*“ Dotazovaná shrnula na konci rozhovoru fakt, že socializace žáků se zdařila, ukrajinští žáci se neostýchají, aktivně komunikují jak se spolužáky, tak s učiteli: „*Jak říkám – jako naše děcka.*“

6 INTERPRETACE DAT

Tato kapitola shrnuje výsledky, které vyplynuly z použitých výzkumných metod bakalářské práce. Výsledky jsou interpretovány podle pozorování a rozhovoru.

Prvním cílem praktické části bylo zjistit, jakým způsobem probíhá socializace ukrajinských žáků na druhém stupni základní školy a specifikovat, jaké faktory mohou tuto socializaci ovlivňovat. Jedná se o kvalitativní typ výzkumu, pro sběr dat bakalářské práce byla zvolena metoda zúčastněného pozorování v hodinách šestého ročníku na konci školního roku a následně v novém školním roce v sedmém ročníku, který navštěvují čtyři ukrajinští žáci. Dále byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru s třídním učitelem. Výzkum probíhal na základní škole ve Zlínském kraji, u žáků druhého stupně. Dalším zdrojem dat byly terénní poznámky, které byly následně po ukončení vyučování přepsány do pozorovacího archu.

Pro bakalářskou práci byly zvoleny dvě otázky, hlavní a dílčí.

Dílčí výzkumná otázka: Jaké faktory ovlivňují socializaci ukrajinského žáka na ZŠ?

Ve snaze socializovat a integrovat ukrajinské žáky do školního prostředí museli překonat mnoho bariér. Jednoznačně **jazyková bariéra** komplikuje komunikaci. Tento problém se pokusili řešit na základní škole ukrajinským asistentem pedagoga, sami žáci – cizinci se snažili předávat informace i mezi sebou, pokud někdo nerozuměl. Spolupráce s asistentem na zlepšování českého jazyka byla ale krátká, tři měsíce nestačily k tomu, aby ukrajinští žáci zvládali krátkou konverzaci v majoritním jazyce. Je pochopitelné že asistent není kompetentní k výuce druhého cizího jazyka, považujeme tedy za nezbytné vyhledání odborníků. Již zmiňovaný průzkum PAQ uvedl, že výuka českého jazyka pro ukrajinské žáky poklesla o 21 % za půl roku. Tím, že MŠMT *pouze doporučuje* výuku českého jazyka jako volitelný předmět, nemotivuje dostatečně žáky ani vedení školy k realizaci. Čím dříve bude žák schopen komunikovat obstojně, tím snáze se mu podaří se socializovat.

Motivace a aktivita ve spolupráci učit se, rozvíjet se je dalším faktorem. Žák, kterému je dopřáno podpory a vlídného přístupu od rodinných příslušníků, je daleko více spokojen, má chuť se zlepšovat a pracovat na sobě. Rodiče – cizinci, kteří jsou pracovně vytížení, předávají zodpovědnost a péči za mladší sourozence staršímu sourozenci. Častá absence z takovýchto důvodů negativně ovlivňuje vzdělávání a integraci. Z hlediska **pozitivní motivace** je nutná podpora i ze strany pedagogů. I dobře míněná pochvala může způsobit

úplný opak, zapříčinit nepříjemné situace v třídním kolektivu. Pokud učitel dává ostatním spolužákům za příklad opakovaně ukrajinského žáka, nevzbudí určitě zájem o aktivní píli, ale spíše může vyvolat pocit zloby a žák tak může dostat nálepkou „šprta“, což nepomáhá začlenění žáka, ale vede k vyloučení z kolektivu. Takovým situacím by se měl pedagogický pracovník vyvarovat.

Spolupráce s rodinou je další faktor, který ovlivňuje socializaci a rozvoj žáka. Pokud rodina nespolupracuje, narušuje svému dítěti klidný průběh vzdělávání a omezuje jeho sociální rozvoj. Z výzkumu vyplývá, že rodiče, kteří měli přehnané nároky na své dítě, mohli vyvolat pocit úzkosti, přetížení a vyvolat tak nevědomě nemoc či přetížení organismu. U jiné žákyně nastal problém, kdy pro rodinu byla škola druhořadá, jejich dítě neprojevovalo dlouhodobě zájem ani snahu na sobě pracovat. V tomto případě bylo nutné pozvat rodiče na schůzku, z důvodu neprospívání, časté absence a nulové komunikace ze strany rodičů. Nabízí se mnoho otázek, zda se nejedná o problémy v rodině či sociální situace, která ohrožuje funkčnost rodiny. Narážíme zde i na problém skrytého záškoláctví, třídní učitelka uvedla, že žákyně musí doma hlídat mladšího sourozence, což není důvod k neplnění povinné školní docházky. Spolupráce školy a rodiny je tedy zásadní ve všech ohledech, pokud zrovna nelze úspěšně komunikovat s rodičem – cizincem, je na místě využít tlumočnických služeb, což ZŠ využívala, nebo podávat informace i písemnou formou. Kostelecká doporučuje využít přímo ukrajinských žáků a přizvat je ke konzultaci.

Další faktory, které nelze opominout, jsou **třídní kolektiv a třídní klima**. Z pozorování lze usoudit, že se do třídního kolektivu nezačlenili úplně všichni žáci. Nevýhodou pro integrované žáky byl fakt, že přišli již do hotového třídního kolektivu, plného drobných vrstevnických skupin, což není ideální start pro žáky v adolescentním věku. Majoritní žáci s pomocí třídní učitelky nastavili příjemnou podporující atmosféru, která usnadnila pobyt v novém prostředí. Dívky měly seznamování o něco lepší, zejména ukrajinská žákyně, která si zvládla osvojit český jazyk velmi rychle. Extrovertnější ukrajinské žákyně si našly i české kamarády se kterými tráví svůj volný čas mimo školní prostředí. Z pozorování lze usoudit, že panuje mezi ukrajinskými žačkami nelibost, možná závist, důvodem může být zdařilejší socializace dominující ukrajinské žákyně. Jako problém se jeví nezačleněný ukrajinský chlapec. Jeho pomalejší učení se češtiny způsobuje problémy se socializací a introvertní povaha komplikuje navazování vztahů s českými vrstevníky. Působí mnohdy až podivínsky, což není u spolužáků atraktivní a může způsobovat až antipatii. Z jeho chování, zpozorovaného při výzkumu, lze konstatovat, že má chuť patřit do kolektivu a touží po uznání. Chybí mu sebevědomí, které by mu pomohlo překonat jazykovou bariéru a usnadnit

mu následné začlenění. Právě **osobnostní charakteristiky** žáků jsou jedním z dalších faktorů, zejména schopnosti, kterými disponují a jejich temperament.

Hlavní výzkumná otázka: Jakým způsobem probíhá socializace ukrajinských žáků do třídního kolektivu na druhém stupni ZŠ?

Bylo zjištěno, že škola žáky – cizince přijala na základě útoku Ruské federace na Ukrajinu, tudíž se jedná o žáky s podobnými zkušenostmi. Během prvních tří měsíců byla k žákům – cizincům přidělena **asistentka pedagoga**, která ovládala jazyk žáků. Pomáhala žákům se seznámit s novým prostředím, učila základní slova a fráze v českém jazyce a seznamovala je s fungováním školy. Všichni žáci byli zařazeni do stejného ročníku odpovídajícím jejich věku, tak jak doporučuje metodika Lex Ukrajina. Asistent pedagoga byl obrovskou oporou pro školu, bohužel se vyskytují problémy s financováním této pracovní pozice z důvodu nesplnění podmínek pro financování této pozice, tudíž jsou žáci ve školním roce 2023/2024 bez podpory asistentky. Již zmiňovaná Klára Šedřová, se zabývala rezervami v rámci integrace uprchlíků z Ukrajiny, v Senátu upozorňovala na skryté problémy českého školství, konkrétně na chybějící školní psychology, asistenty pedagoga a zmiňovala i komplikace v nastaveném systému jazykové přípravy dětí cizinců. Žákům je v současnosti poskytována péče pouze ze strany třídního učitele a školního poradenského pracoviště, což se jeví jako nedostatečná podpora. Z rozhovoru vyplývá, že začleňování proběhlo bezproblémově až na jednoho žáka – chlapce, který se podle slov třídní učitelky vyčleňuje sám. Veškeré přestávky tráví osamělý na školní chodbě, pokud je to nutné, komunikuje výhradně s ukrajinskými dívkami. Dotazovaná tvrdí, že chlapce spolužáci volají mezi sebe, ale i tak dává přednost samotě. Z pozorování je zřejmé, že problém v třídním kolektivu je, ukrajinský chlapec projevuje snahu získat si pozornost žáků. Bohužel začal projevovat zájem až po dlouhé době, konkrétně až v novém školním roce 2023/24, do té doby neměl osvojený jazyk na komunikační úrovni, tudíž neměl šanci se začlenit. Momentální výchozí pozice v třídním kolektivu, kterou si získal při příchodu do nového kolektivu, začlenění i nadále znesnadňuje. Bude pro něj náročné být přijat do vrstevnické skupiny. Právě u tohoto chlapce by byl asistent pedagoga velkou pomocí. Je zřejmé, že potřebuje dlouhodobou podporu a vymezit prostor pro rozvoj vztahů mezi žáky například při třídnických hodinách.

Je patrné, že faktorů je mnoho a vystihnout je všechny hlouběji je práce pro rozsáhlejší výzkum.

ZÁVĚR

Práce byla věnovaná aktuální problematice socializace ukrajinských žáků v třídním kolektivu. V první kapitole jsme si vymezili termín žák s OMJ, seznámili se se strukturou cílové skupiny a objasnili žáky – cizince. Dále jsme se zabývali legislativou vztahující se k problematice. Popsali jsme, v čem spočívá multikulturní výchova, jak ji můžeme při práci s žáky využít. V další kapitole jsme se snažili přiblížit proces socializace, vysvětlit, co je to integrace a adaptace žáka, a jaký vliv má na socializaci vrstevnická skupina. Zaměřili jsme se na podpůrná opatření, zejména na ty, která mohou být v práci se žáky s OMJ využita.

V posledních kapitolách jsme vymezili bariéry, které znesnadňují integrační proces dítěte, ať už se jedná o jazykovou bariéru nebo sociokulturní odlišnost apod. Upozorňuje také na možné psychické problémy a význam spolupráce rodiny. V praktické části je zaznamenán průběh a výsledky kvalitativního výzkumu, který byl proveden metodou zúčastněného pozorování a rozhovoru. Respondentkou rozhovoru byla třídní učitelka žáků, k analýze získaných dat bylo využito kódování. Postup analýzy je zde hlouběji popsán a koncem kapitoly jsou i jednotlivé kategorie blíže analyzovány.

Cíle práce byly splněny. Hlavním cílem bylo zjistit, jakým způsobem probíhá socializace ukrajinských žáků v třídním kolektivu. V teoretické části jsme shrnuli teoretická východiska, jakým způsobem by socializace žáka s OMJ mohla probíhat a v praktické jsme si ověřili, zda fungují v praxi. Ve většině zkoumaných případů je socializační proces obstojný, v některém případě je omezován jazykovou bariérou, u někoho nízkou spoluprací rodiny žáka – cizince anebo pasivním postojem žáka. Zjistili jsme také, že oproti teorii, kde je doporučována spolupráce psychologů s žáky, je v praxi jejich výskyt spíše sporadický, tím pádem není poskytnuta odborná intervence.

Další cíl – jaké faktory mohou socializaci ovlivňovat, byl taky naplněn. Zejména v praktické části, která poukazuje na konkrétní obtíže, úskalí a podrobně se jim věnujeme v podkapitole *Analýza a interpretace kategorií*. Jelikož ve výzkumném vzorku jsou žáci integrováni do stejného třídního kolektivu z důvodu migrace, zjišťujeme, že se obtíže a úskalí opravdu objevují u všech zkoumaných dětí v různé míře, a to jak v rámci jazyka, začlenění mezi spolužáky nebo ve spolupráci s rodinou. Přínos práce vidíme především v odkrytí slabin v oblasti podpory žáka, výsledky poukazují na nedostatečnou jazykovou podporu a nízkou podporu žáků ohrožených školním neúspěchem. Zároveň zjišťujeme i nízkou motivovanost žáka a nedůsledné rodičovského vedení ke vzdělávání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

FRYČ, Jindřich a kol., 2020. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. ISBN 978-80-87601-46-4.

GRECMANOVÁ, Helena, 2008. *Klima školy*. Olomouc: Hanex. Edukace (Hanex). ISBN 978-80-7409-010-3.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA, 2011. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0042-0.

HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3.vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.

HLADÍK, Jakub, 2006. *Multikulturní výchova: Socializace a integrace menšin*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

KOSTELECKÁ, Yvona a kol., 2013. *Žáci-cizinci v základních školách: Fakta, analýzy, diagnostika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. – Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-630-7

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

MARTANOVÁ, Veronika a kol., 2007. *Učební texty ke specializačnímu studiu pro školní metodiky prevence*. Praha: Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty a VFN, Univerzita Karlova. ISBN 978-80-254-0525-3.

MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ a kol., 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-391-4.

PREISSOVÁ, Andrea, 2014. *Multikulturalismus – ztracené paradigma?* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4134-4.

PRŮCHA, Jan, 2010. *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3069-1.

PRŮCHA, Jan, 2011. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-502-2.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2013. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.

RADOSTNÝ, Lukáš, 2011. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. Praha: Meta – Sdružení pro příležitosti mladých migrantů. ISBN 978-80-254-9175-1.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha, Česká republika: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, 2008. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.

Elektronické zdroje

CERNA, Lucie a Sarah JAMESON, 2022. Supporting the social and emotional well-being of refugee students from Ukraine in host countries. In: *OECD* [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/supporting-the-social-and-emotional-well-being-of-refugee-students-from-ukraine-in-host-countries-af1ff0b0/#>

DOFE. Stojím při tobě, 2024. *Dofe.cz* [online]. [cit. 2024-02-2]. Dostupné z: <https://dofe.cz/stojim-pri-tobe>

HLAĎO, Petr, Klára ŠEĎOVÁ, Jana OBROVSKÁ, Kateřina LOJDOVÁ, Oksana STUPAK, Tomáš LINTNER a Martin FICO, 2023. *Adaptace ukrajinských žáků na vzdělávání v českých základních školách* [online]. Studie SYRI / výzkumná skupina vzdělávání. [cit. 2024-2-21]. Dostupné z: <https://www.syri.cz/data/uploadHTML/files/PUBLIKACE/adaptace-ukrajinskych-zaku-na-vzdelavani-v-ceskych-zakladnich-skolach-syri.pdf>

INBÁZE. Metodické materiály. *Inbaze.cz* [online]. [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://inbaze.cz/publikace-a-metodicke-materialy/#zaclenovani>

KAŠPAROVÁ, Irena a Barbora KUBOVÁ. *Inkluze a integrace* [online]. Asociace Montessori ČR [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/22496/metodika_2.pdf

KAŠPAROVÁ, Vendula, 2023. *Statistika a my. Děti v našich školách* [online]. Praha: Český statistický úřad. Praha, 13(9) [cit. 2024-1-10]. ISSN 1804-7149. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/wp-content/uploads/2023/09/18042309.pdf>

MATUŠKOVÁ, Leona. Integrace ukrajinských uprchlíků má rezervy zaznělo na konferenci v Senátu. In: *Akademie věd ČR, 2023* [online]. [cit. 2024-01-16]. Dostupné z: <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/socialne-ekonomicke-vedy/Integrace-ukrajinskych-uprchliku-ma-rezervy-zaznelo-na-konferenci-v-Senatu/>

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE, 2024. Education system in Ukraine, [online]. [cit. 2024-01-07]. Dostupné z: <https://emergency.mon.gov.ua/educationalsystem/>

MPSV, 2024. *Integrační centrum ve Zlínském kraji* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.cizinci.cz/zlinsky-kraj1>

MŠMT, 2023. *Aktuální počty ukrajinských uprchlíků na českých školách* [online]. MŠMT ČR. In: Praha [cit. 22.10. 2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/aktualni-pocty-ukrajinskych-uprchliku-na-ceskych-skolach>

MŠMT, 2023. *Metodika Lex Ukrajina* [online]. Praha: MŠMT [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: https://cloud.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/metodika_lex_ukrajina.pdf

MŠMT, 2023. *MŠMT dál podpoří ukrajinské asistenty i jazykové vzdělávání* [online]. In: *MŠMT*. 5. 9. 2023 [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/msmt-dal-podpori-ukrajinske-asistenty-i-jazykove-vzdelavani>

MŠMT. *Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních: školský zákon znění účinném od 1.9. 2017*. MŠMT ČR [online], [cit. 30.10.2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/43482>

MŠMT. *ZÁKON č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání: školský zákon ve znění účinném od 1.2.2022*. MŠMT ČR [online], [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/38970?highlightWords=školský+zákon>

NĚMEC, Zbyněk, 2022. *Jak využít nově zřízenou pozici ukrajinského asistenta pedagoga* [online]. 6. 9. 2022 [cit. 2024-01-16]. Dostupné z: <https://www.asistentpedagoga.cz/ke-stazeni/zobrazit/jak-vyuzit-nove-zrizenou-pozici-ukrajinskeho-asistenta-pedagoga>

NOVOSÁK, Jiří, Ondřej ANDRYS, Tomáš ZATLOUKAL, Tomáš PAVLA a Markéta SPITZEROVÁ, 2022. *Průběžná zpráva o integraci a vzdělávání ukrajinských dětí a žáků* [online]. Praha: Česká školní inspekce [cit. 2024-2-21]. ISBN 978-80-88087-92-2. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2022_přilohy/Dokumenty/Prubezna-zprava-o-integraci-a-vzdelavani-ukrajinskych-deti-a-zaku.pdf

PETRENKO, Roman a Jakub HLADÍK, 2021. *(Sociální pedagog může být užitečnou součástí školního poradenského pracoviště* [online]. Řízení školy. [cit. 2024-2-01]. Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/aktuality/socialni-pedagog-muze-byt-uzitecnou-soucasti-skolniho-poradenskeho-pracoviste.a-7751.html>

PTÁČKOVÁ, Klára a Alexandra ZACHVATOŠIN, 2023. *Žáci z Ukrajiny na ZŠ* [online]. Praha: Inkluzivní škola. [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/zaci-z-ukrajiny-na-zs>

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZV, 2023. *Průřezové téma Multikulturní výchova* [online]. Praha: MŠMT. [cit. 2024-01-02]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10911>

SOCIETY FOR ALL, 2023. Ukrajinské děti v českých školách zůstávají, asistenty pedagoga pro ně stále potřebujeme. In: *Society For All* [online]. [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://www.societyforall.cz/ukrajinske-deti-v-ceskych-skolach-zustavaji-asistenty-pedagoga-pro-ne-stale-potrebujeme?fbclid=IwAR2JdgQ2V-PljUNKrKU2iGO6ow-z2yaDyibBvhsaK29T0GWJ9B3N-vCgDbY>

STUPAK, Oksana, 2023. Program sociálně – emoční podpory ukrajinských dětí v české škole. *Sociální pedagogika: Social education*. [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 11(1) [cit. 2024-2-21]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: <https://soced.cz/wp-content/uploads/2023/04/8-INFORMACE-11-1-2023-Oksana-Stupak.pdf>

ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina a kol., 2023. *Vzdělávání a učení dětí ukrajinských uprchlíků v Česku* [online]. PAQ Research [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: https://www.paqresearch.cz/content/files/2024/01/PAQ_HlasUkrajincu_Vzdelavani_listopad_2023.pdf

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra, 2011. Metodická doporučení k začleňování cizinců do výuky v Českých základních školách. *Metodický portál RVP* [online]. Národní pedagogický institut [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/14329/METODICKA-DOPORUCENI-K-ZACLENOVANI-ZAKU-CIZINCUCI-DO-VYUKY-V-CESKYCH-ZAKLADNICH-SKOLACH.html>

WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2022. *Active play brings friends together: WHO started a new project for Ukrainian children in Poland* [online]. [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://www.who.int/europe/news/item/22-12-2022-active-play-brings-friends-together--who-started-a-new-project-for-ukrainian-children-in-poland>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OMJ – odlišný mateřský jazyk

EU – Evropská unie

IVP – individuální vzdělávací plán

ČR – Česká republika

ZŠ – základní škola

DVPP – další vzdělávání pedagogického pracovníka

ČŠI – Česká školní inspekce

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I: OKRUH OTÁZEK PRO TŘÍDNÍHO UČITELE

Příloha II: INFORMOVANÝ SOUHLAS ŘEDITELI ŠKOLY

Příloha III: UKÁZKA KÓDOVÁNÍ ROZHOVORU

Příloha IV: UKÁZKA ZÁZNAMOVÉHO ARCHU

Příloha V: TRANSKRIPCE ROZHOVORU

PŘÍLOHA I: OKRUH OTÁZEK PRO TŘÍDNÍHO UČITELE

Úvodní otázky:

1. Kolik ukrajinských žáků momentálně chodí do Vaší třídy? Kolik mají let?
2. Jsou všichni uprchlíci?
3. Je toto Vaše první zkušenost s ukrajinskými žáky? Pokud ne, jaké máte další zkušenosti?
4. Jak se Vám s žáky – uprchlíky ze začátku pracovalo?

Hlavní otázky zaměřené na sekundární socializaci UK žáků na ZŠ:

5. Můžete krátce popsat jakým způsobem probíhala adaptace a podpora ukrajinských žáků?
6. Jak vnímáte přítomnost ukrajinských žáků ve třídě? Trpěl některý z uprchlíků kulturním šokem?
7. Jak byste popsala začlenění do kolektivu? Jak je přijímají české děti? Tušíte, zda se žáci s odlišným mateřským jazykem setkávají s majoritními žáky i mimo školu?
8. Přátelí se mezi sebou UK žáci? Je možné, že vzhledem k počtu UK dětí ve Vaší třídě vzniká komunita stejné národnosti?
9. Jak probíhala motivace majoritních žáků, k navazování vztahů s žáky s odlišným mateřským jazykem?
10. Otevíráte více multikulturní témata? Seznamujete se navzájem s odlišnými kulturami?
11. Můžete zhodnotit, jak se jednotlivému žákovi vede při odstraňování jazykové bariéry?
12. Setkala jste se s nějakými problémy u jednotlivých UK žáků?
13. Je nyní někdo z třídního kolektivu, kdo jednotlivým žákům pomáhá? Pokud ano, jakým způsobem?
14. Myslíte si, že je některý ukrajinský žák vyčleněn ze třídy, nebo se tak alespoň cítí? Pokud ano, myslíte si, že se jedná o rasovou diskriminaci nebo antipatii?

Spolupráce s rodiči:

15. Jaké máte zkušenosti se spoluprací s jejich rodinami?
16. Komunikují aktivně? Jakým způsobem? Oslovili Vás někdy sami, nebo komunikují až na Váš popud?
17. Dochází na třídní schůzky?
18. Jelikož jde o uprchlíky, vyskytly se například i finanční problémy? Chybějící pomůcky, nezúčastnění se výletů/ exkurzí a podobně?

Ukončení:

19. Je něco, co nezaznělo a ráda byste se o to podělila?

PŘÍLOHA II: INFORMOVANÝ SOUHLAS ŘEDITELE ŠKOLY

Vážený pane řediteli,

dovoluji si Vás touto cestou požádat o souhlas s realizací mého výzkumu pro bakalářskou práci ve Vaší škole. Tato práce je zaměřena na socializaci ukrajinských žáků. Chtěla bych zjistit, s jakými obtížemi, spojenými s jazykovou nebo kulturní odlišností se mohou žáci potýkat, co by jim pomohlo v socializaci a jak se cítí v kolektivu třídy atd. Z těchto zjištění budou vycházet doporučení pro pedagogickou praxi.

Účastníky výzkumu budou čtyři ukrajinští žáci z 2. stupně, kteří byli začleněni do kmenové třídy. V rámci kvalitativního výzkumu jsem si zvolila výzkumnou metodu pozorování, které bude probíhat v době vyučování v dopoledních hodinách, dále pak pozorované jevy doplním rozhovorem vedeným s třídním učitelem. Rozhovor budu nahrávat na diktafon, abych mohla následně otázky zpracovat. Celá práce bude anonymní a nikde nebude uvedeno žádné konkrétní jméno.

Dále Vás žádám o souhlas s využitím školní dokumentace, za účelem získání informací potřebných pro zpracování bakalářské práce.

Pokud s výše uvedeným souhlasíte, prosím o Váš podpis.

Alena Tomečková

Studentka Sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Tímto potvrzuji, že jsem byl informován o výše popsané výzkumné studii a s touto účastí souhlasím.

Datum:

Podpis:

PŘÍLOHA III: UKÁZKA KÓDOVÁNÍ ROZHOVORU

- 133 Jak fungují jako kolektiv ve třídě? Myslíte si, že je některý z žáků, ukrajinských, vyčleněn, nebo se tak nějak cítí, že je třeba nějak na okraji? Nemí v partě.
- 134 Reproduktoř 2
- 135 Někdý se tak cítí ta [redacted] tím, jak ona má i ty samé jedničky. Možná to často jsme řešivali i s ní, i třeba ve třídě. Jestli to tak opravdu je, nebo je to jenom její pocit, že jako na ni poukazují. Nikdy jsme se toho úplně nedopátrali. Ona prostě měla pocit, že zaznívá její jméno za zády, že prostě něco o ní mluví. To není příjemné, takže jsme si některá, některé ty věci vysvětlovali pravidla, že nemluvíme o nikom za zády a tak dál. Mohlo to být úplně o něčem jiném, že jak ti kluci klidně mohli o ní mluvit, že je hezká, nevím. A každopádně ona si to přebírala z té špatné stránky, takže tam jsme se nedopátrali vyloženě toho, že by vědomě nikdo o ní něco ošklivého říkal, nebo tak. Kdo sám se někdy trochu vyčleňuje, je [redacted], který místo aby byl s klukama ve třídě, kdý oni vždycky udělají takový veliký kroužek, svačí tam, vykládají si u toho, smějou se, tak on místo aby si sedl k nim, a to oni ho volají. Tak ale on radši jde na chodbu a sám chodí po chodbě tam a zpátky, ale pak se jako z ničeho nic si zase vzpomene, tak si k nim sedne a směje se s nimi, takže spíš je to jeho taková nějaká, ať už nálada, nebo něco nevím. Ale že by někdo někoho vyčleňoval z této komunity? Tak to si nemyslím a nic jsme na tu takto jako by nenarazili.
-
- vyčnívá z kolektivu
- psychická nepohoda
- obrana
- introvertní povaha

PŘÍLOHA IV: UKÁZKA ZÁZNAMOVÉHO ARCHU

	Jak reaguje v hodině	Fungování v kolektivu a o přestávce	Pokroky v češtině	Poznámky
18.5. 2023 matematika	Nepracuje samostatně, dopomoc ukrajinské asistentky.	Samotář, pozoruje spolužáky – kluky. S nikým nekomunikuje. O přestávce se prochází po chodbě sám neustále tam a zpět, vždy se otočí kolem sloupu, přestane až zazvoní na hodinu.	Nerozumí pokynům učitele, nahlíží spolužákům do sešitu.	Problémová adaptace, komunikační problémy, slabá grafomotorika, neosvojená latinka, nepřípravenost do výuky.
12.6. 2023 anglický jazyk	Odpovídá v krátkých větách, pracuje s pomocí AP, samostatnou práci nezvládá.	Nekomunikuje, je nesmělý, stydlivý. Přestávky tráví o samotě, komunikuje, pokud je to nutné s UK žačkami v ukrajinštině. (Co máme do IT? apod.)	Náročné dorozumívání, překládá AP, zvládá zřídka česká slova.	Komunikační problémy Neznalost jazyka Vyčínivání z kolektivu
12.6. 2023 matematika	Dává pozor, sleduje, co učitel píše, dopomáhá AP. Zapomněl pomůcky na geometrii, omlouvá ho AP.	Při stěhování z učebny jde sám, bez spolužáka.	Nerozumí pokynům učitele	Pozorovatel
12.6. 2023 český jazyk	Bez aktivity, není vyvolán. Sloh je velmi náročný. Po 4. vyučovací h. pracuje bez AP.	Tichý, prochází se sám po chodbě.	Velké problémy s ČJ, tolerance ze strany vyučující. Nezvládá ani jednu větu gramaticky správně.	Tichý posluchač Pasivní přístup k češtině
5.10. 2023 dějepis	Žák je již bez asistentky. Listuje v učebnici, nemůže se zorientovat.	Sedí v lavici, pozoruje nenápadně žáky – chlapce.	Některé pokyny zvládá.	Problémy v orientaci
5.10. 2023 Občanská a zdravotní nauka	██████████ pochválen učitelem za výpomoc při péči o zařízení	Usmívá se, pochvalu nečekal. Sedí v lavici ani se nehne. O velké přestávce svačí	Učivo zvládá lépe pochopit pomocí výukových videí.	Stydlivý Samotář

PŘÍLOHA V: TRANSKRIPCE ROZHOVORU

Reproduktor 1

Dobrý den, sešli jsme se tady abychom nahráli rozhovor k mé bakalářské práci. Bakalářská práce nese název Socializace ukrajinských žáků v třídním kolektivu. A mým cílem je zjistit, jakým způsobem probíhá socializace na základní škole a jaké faktory tuto socializaci ovlivňují. Tak nejprve se vás zeptám paní učitelko, jestli souhlasíte s nahráváním tady toho rozhovoru?

Reproduktor 2

Ano, souhlasím

Reproduktor 1

A poprosím vás, abyste se krátce představila.

Reproduktor 2

Jmenuji se XYZ, učím v podstatě od tříadvaceti let na této stejné základní škole ve Slavičíně a učím v podstatě těch 20 let. Tito ukrajinští žáci jsou vlastně 7. třídě, kterých jsme dělali to šetření a znám je teda od 6. třídy a třídní učitelka jsem od té 7. až.

Reproduktor 1

Dobře, tak už přijdeme přímo k otázkám. Kolik ukrajinských žáků teď chodí momentálně do vaší třídy?

Reproduktor 2

V té třídě jsou 4, 3 holky a 1 kluk.

Reproduktor 1

A kolik mají zhruba let?

Reproduktor 2

Jsou v těch 13.

Reproduktor 1

13, všichni věkově staří.

Reproduktor 2

Ehm. (souhlas)

Reproduktor 1

A jsou všichni uprchlíci?

Reproduktor 2

Děti ano, někteří rodiči už tady byli předtím zejména vlastně tatínci. Děti s maminkami přišly v podstatě všichni, když vznikla ta válečná situace.

Reproduktor 1

Dobře, a toto je vaše 1 zkušenost s ukrajinskými žáky?

Reproduktor 2

První ne, teď vlastně před těmi žáky jsem dovedla do 9. třídy žáky, kde jsem taky měla od 8. Kdy vznikla, nebo vypukla ta válka, takže ty jsem měla rok a půl de facto a tito jsou vlastně v podstatě už druzí, se kterými pracuji.

Reproduktor 1

A jak se vám s žáky uprchlíky ze začátku pracovalo? Celkově, nemyslím v té 7. třídě, ale i ti předchozí.

Reproduktor 2

Měla jsem z nich pocit, že jsou hodně vděční, snaživý, samozřejmě pro ně ty začátky byly hrozně těžké, za celou tu dobu. Vlastně jsem zažila pouze jeden případ, kdy jakoby ne že jenom ve škole, ale celkově nebyla ta rodina spokojená a odešli zpátky. Takže ale tam nebyl ani prostě ten vztah k té škole takový, jak by měl být, ale u těchto všech ostatních někteří tak, jak naši žáci se snaží pracovat hezky, někteří se snaží vyhýbat některým věcem. Ale všeobecně jako myslím si, že jsou, že jako jsou fajn, se snaží.

Reproduktor 1

Bez problémů....

Reproduktor 2

Jo.

Reproduktor 1

Když takto přišli Ukrajinci k nám, na tuto základní školu, jak probíhala adaptace a nějaká ta podpora v začátcích?

Reproduktor 2

Tak v začátcích byli určitou dobu pouze s paní asistentkami, které buď uměly Rusky. Anebo se nám podařilo potom.... a to už se řešilo jenom přes paní asistentku, která přímo byla z Ukrajiny, takže uměla ukrajinsky. A protože ona žila tady už několik let, uměla i česky, vlastně úplně ten začátek vyloženě s nimi zvládala ona, nějaké základní věci kvůli dorozumívání, a i výuce češtiny. Postupně začali docházet na hodinu na dvě do jednotlivých předmětů tak, aby prostě nějak se adaptovali. Pak jsme jim vymezili konkrétní třídu, kam teda už patřili, takže se zapojovala v podstatě celá třída v určitých věcech. Po určitém čase, měsíc – dva. V podstatě fungovaly už v té třídě. Samozřejmě kdykoliv se mohli doptávat na

cokoliv pro jistotu, třeba i právě s tou paní asistentkou, která už teda byla třeba v jiné třídě. Ale když nerozuměli doptávat se a tak dál.

Reproduktor 1

Takže spolupráce fungovala takto s tou asistentkou?

Reproduktor 2

Určitě a vlastně dodnes, když jsme museli volat rodiče kvůli něčemu, nebo voláme, tak pro jistotu se účastní těch rozhovorů, aby i rodiče vlastně jejich měli. Opravdu na 100 % rozuměli tomu, co je problém, nebo co by třeba vyřešit.

Reproduktor 1

Takže fungovaly jako překladatelky, jako tlumočnice.

Reproduktor 2

Ano.

Reproduktor 1

Tak to je parádní. A ještě se zeptám, když šli žáci do tříd, šli do stejného ročníku, jak byli na Ukrajině, nebo se dávali do nižších?

Reproduktor 2

Ve většině případů šli do stejného ročníku. Teď si nevybavuju, že by někdo šel. (přemýšlí) Jo, jeden šel o rok níž, jeden klučina měl jít do 9., ale protože oni vlastně přišli v únoru a bylo před přijímačkami. Tak to bylo. Jsme se domluvili jako i s rodiči, že by to bylo pro něho hrozně náročné v tom okamžiku dělat zrovna přijímačky. Takže šel vlastně ne do 9., ale do 8. a dělal přijímačky vlastně. O rok později.

Reproduktor 1

A jak vnímáte přítomnost ukrajinských žáků ve třídě? Takto když přišli do toho kolektivu.

Reproduktor 2

Mysleli si, že to bylo svým způsobem takové oživení i pro naše žáky. Určité věci musely vysvětlovat, musely se dorozumívat. Mnohdy se samozřejmě těm věcem zasmáli, když si nerozuměli, někdy to bylo rukama nohama, takže, jak říkám, mnoho vtipných situací... Zároveň si myslím, že naše děcka ta minulá třída, se obzvlášť o ně hezky starala. A tak si je tak trošku jako by vzali, jakože pod svá křídla. Tato 2. třída vlastně oni spolu byli někdy už od té páté (třídy) někteří.

Reproduktor 1

Ta, co je momentální 7. třída?

Reproduktor 2

Ta, co jsou teď sedmáci, takže oni dneska už v podstatě fungují úplně jak naše děcka no.

Reproduktor 1

A když přišli do toho kolektivu, přišlo vám, že někteří prochází kulturním šokem? Že byli v nějakém stresu, napětí, že se necítili moc dobře...

Reproduktor 2

Ze začátku bych řekla, že asi všichni byli nervózní. Samozřejmě asi ne všemu rozuměli, ze začátku určitě a postupně se tak jako uvolňovaly. Zjišťovali, že jako ty děcka se jim fakt snaží pomoci, že se jim nikdo nesměje, že prostě je to, jo jakoby běžná věc si pomáhat, postupně se tak jako by uvolnili a fungují už napříč.

Reproduktor 1

Tak to jste mi odpověděla už vlastně tady na ty otázky další .... (úsměv) a tušíte, zda žáci s odlišným mateřským jazykem se setkávají s majoritními žáky i mimo školu? S českými žáky.

Reproduktor 2

Někteří ano. Hmm, tady v té 7. třídě jsou 2 holky, jedna Ukrajinka a jedna Češka, které byly velké kamarádky. Ona totiž ta ukrajinská rodina se nastěhovala do vesnice, kde bydlela i tato holka. Chodili spolu do školy, jak byly velikánskými kamarádkami, i ten vztah byl vzájemně, jakože velice dobrý. Trošku to bylo složitější pro tu krajinskou holku pro tu Sofii, protože pak ta rodinná musela přestěhovat do Slavičina. Což pořád je stejná škola, stejná třída, ale už ty holky se odtrhly a pro ně je to docela jako bylo nepříjemné, takže tam vzniklo třeba velké přátelství. Ale vím, vím i o jiných, a to tu znám úplně konkrétně.

Reproduktor 1

A mezi sebou ukrajinští žáci vytvářejí nějaké vztahy, party ve třídě?

Reproduktor 2

Jo z toho počátku víc drželi při sobě. Teď už mám pocit, že to jde tak napříč jako tak, jak naše holky někdy jsou kamarádky někdy jsou pohádané, takže bych řekla, že to je stejné, jak mezi našima děckama.

Reproduktor 1

Vzhledem k počtu – čtyř vlastně dětí ve třídě, vznikala nějaká i komunita? Ze začátku.

Reproduktor 2

Ze začátku? Jo, určitě jo. Určitě drželi vyloženě při sobě, chodili spolu, když některý se někde opozdil, už si to říkali ukrajinsky, že se upozorňovali. Ze začátku ano, teď už ten pocit nemám.

Reproduktor 1

A mluvíme se sebou ukrajinští žáci česky nebo ukrajinsky?

Reproduktor 2

Tady mluví převážně česky, občas nějaké ukrajinské slovíčko, mezi nimi ještě proletí. Dokonce na začátku té 7. třídy si děcka stěžovali všeobecně, že ...že ...že když nadávají, tak ukrajinsky to měli asi nějak zažité. Ale jinak takto mluví už česky, ve třídě.

Reproduktor 1

Jak probíhala motivace kmenových žáků ve třídě, českých, když přišli ukrajínští žáci? Motivovali jste je nějak, aby se s nimi bavili? Popisovali třeba, v jaké oni jsou situaci. A aby je tak vzali...

Reproduktor 2

To jo, to ano, tak jsme vlastně ...jednak tehdy toho vlastně v televizi bylo plno, takže to sledoval každý denně, viděl ty záběry. Takže jsme se snažili tak nějak jako, aby se vcítili do té jejich situace, aby to pochopili, jak je to pro ně těžké. Z počátku to bylo složité ještě v tom, že tady byly hodně maminky s dětma, ale muži zůstali doma a vlastně budovali, takže byly na frontě. Takže byly situace, kdy jsme vlastně tím ukrajinským žákům dovolili mít u sebe zapnutý mobil, protože naše děti to mít nemůžou v hodině zaplé. Pokud zrovna náhodou v uvozovkách nebojovali, tak mohli zavolat rodině a mohlo to být kdykoliv. Tam nešlo domluvit „v 7h si zavoláme“, tam nikdo nevěděl, co bude za půl hodiny a nedej bože, jestli vůbec v tatínek bude ještě živý, že? Takže to bylo takové složité, takže jsme to museli vysvětlit těm žákům, proč ta výjimka, a naprosto to respektovali.

Reproduktor 1

Respektovali to i ostatní žáci? Nepoukazovali na to...

Reproduktor 2

Jako naše čistě to respektovali, aspoň ta třída, kterou jsem tehdy měla. To byla ta 2., ta starší, co už je na střední škole, tak ta v tom byla úplně perfektní.

Reproduktor 1

A otvíráte multikulturní témata ve třídě? Takto o odlišnostech se bavíte?

Reproduktor 2

Když se bavíme, ať už třeba o jídle, o čemkoliv, tak se vždycky pak zeptám, jak je to na Ukrajině, nebo jaký je to zvyk nebo určovali jsme, řešili Vánoce, tak jestli jsou pravoslavní nebo katolíci, že někteří tak a někteří tak. Takže to si vždycky vysvětlujeme, protože i oni, aby chápali ty naše zvyky a zase naše děcka, aby chápali, že třeba oni zrovna toto buď neslaví nebo jindy a proč. Takže to jo, to je důležité.

Reproduktor 1

A můžete zhodnotit, jak se jednotlivému žákovi vede při odstraňování jazykové bariéry?

Reproduktor 2

Tak nejsložitější to měl asi chlapec, VVVVV. Který, ... oni teda pro hodnocení mají jinou klasifikaci, ale z toho vyplynulo, že teda je hodně slabý, nebo byl slabý už na Ukrajině. Takže když přišel sem, tak to muselo být pro něho úplně šílené i tím, že je slabý, a ještě cizí jazyk, cizí prostředí jedno s druhým, takže tam to vypadalo v té 6. třídě... On nastoupil do 6. třídy. Vypadalo to, že bude muset opakovat ročník, opravdu, spoustu těch věcí šlo mimo něho. Nicméně pak nějaké zlepšení ke konci roku bylo, tak teda nenechali ho vyučující propadnout, že to zkusíme... jo, ještě mu teda kvůli tomu byla přidělena další asistentka z Ukrajiny, která přišla uměla ukrajinsky a česky. Takže ji měl k ruce speciálně nebo on plus samozřejmě pomáhala i těm ostatním. A tento klučina teda postoupil do té 7. třídy a letos za toto pololetí ho jenom chválíme, protože strašně dobře pracuje. Strašně se snaží, má teda jakoby špatné známky, že... na těch čtverkách většinou. Ale on opravdu chodí na doučování. V hodinách se hlásí, dává pozor jako velké zlepšení a velká pochvala. A on opravdu jako slabý je, tu dopomoc potřebuje ale i přesto prostě pracuje moc pěkně, takže ...

Reproduktor 1

Je tam pokrok.

Reproduktor 2

Ano a velká pochvala.

Reproduktor 2

A holky, tak určitě v podstatě výraznou osobností je YYYYYY, která momentálně teda teď na pololetí šla se samými jedničkami i z českého jazyka. Ona se prostě strašně snaží, akční, činorodá spoustu kroužků sportovních aktivit. Pořád se hlásí k se prostě taková ctižádostivá, takže ta prostě jede, jak kdyby jak kdyby byla doma, opravdu. A další dvě, tak ZZZZZ je tak jako dvojky/ trojky ona se snaží, ale jako moc se jí doma nechce pracovat, takže nemívá často úkoly. A jako kdyby se učila, měla by lepší, ale tak asi to stačí. A co momentálně tak jako řešíme, jako trošku problém... i rodiče právě si budeme volat, tak je ta 4. žákyně WWWW, která momentálně neprospívá z matematiky, má pětku na všechno krčí rameny, usmívá se, říká, že jí to nevádí. A když jsme si i s metodičkou prevence volali na pohovor a snažili jsme se jí vysvětlit, abych chodila na doučování, které tu má k dispozici zadarmo, v tu dobu má volno. Tak vždycky slíbila, že půjde a nešla, takže má, jak říkám, čistou pětku. Ta pětku jí hrozila i ze zeměpisu. Nakonec to, jaksi na tu čtverku uhrála, ale s odřenýma ušima. Ale matematika je opravdu problém, a hlavně jak říkám, tam je takový nezám. Takže i proto jsme si zavolali, zavolali maminku, ale až příští týden budeme mít jednání, kde se budeme snažit, aby ji nějak motivovala, aby si spolu promluvili. Chodila na to

doučování a plus teda, již u ní teda řeším problém, že mívá často takové zvláštní omluvenky a naposledy po 2 dnech, co nebyla ve škole, přišla s tím, že musela hlídat mladší nemocnou sestru, takže musíme vysvětlit rodičům, že takto se absence nemůžou omlouvat.

Reproduktor 1

Tak to fakt nejde.

Reproduktor 2

Takže zatím jsme s metodičkou rozhodli, že pro toto pololetí to jí nebudeme nějak za to trestat, ale upozorníme rodiče samozřejmě zapíšeme zápis a tak dál. A do budoucna už se to nesmí opakovat. Přiznala to, takže nic jako by nezapírala, nebo tak. Jak říkám, zatím půjdeme touto cestou, že si to vysvětlíme, kdyby to nefungovalo – bohužel, muselo by se přistoupit k nějakému dalšímu opatření.

Reproduktor 1

Dobře. No a ta poslední holka WWWW a funguje takto v ostatních předmětech tam už to nějak zvládá, nebo je to taky na hraně?

Reproduktor 2

No, jak co má hodně trojek, jak říkám, má... má i čtverky, a z matematiky tu nedostatečnou, nemusela by ona jakoby je chytrá holka, ale takový prostě nezám.

Reproduktor 1

Negativní postoj ke všem.

Reproduktor 2

Škola ji prostě nezajímá.

Reproduktor 1

Jak zvládli přechod na systém českého školství, byl nějaký problém se ztotožňováním, když vlastně máme školní řád ušitý na naši školu a na Ukrajině fungoval nějaký jiný? (v pozadí zvoní)

Reproduktor 2

No měli to nějak jinak ta pravidla, ale co jsme si říkali tu děcka respektují toho asi problém není. Pokud něco nezafunguje, tak si to znovu připomeneme. Pokud to není veliký nějaký „průser“, ale řekla bych, že úplně k tomu přistupuji, jak naše děcka někdy zlobí a někdy jsou, většinou jsou úplně v pohodě.

Reproduktor 1

A s telefonama třeba nebyl problém?

Reproduktor 2

Ne, ne.

Reproduktor 1

Vím, že i na některých jiných školách, třeba na sousedním gymnáziu, jsou povolené telefony, takže nebyl problém s tím?

Reproduktor 2

Nebyl problém, ne, respektovali to.

Reproduktor 1

Dobře. A tak tady jsme se už vlastně zmínili o tom, že byly nějaké problémy s žáky, takže bylo jenom s WWWW a s nikým jiným, tak to nějaké problémy?

Reproduktor 2

Měla jsem pohovor už i s rodiči VVVV, ale v souvislosti s jeho starším bratrem, který právě patřil do té předešlé třídy. Ale ten problém byl stejný jako u té WWWW, kdy ten starší bratr míval často omluvenky s tím, že hlídá tohoto mladšího VVVVV, když je nemocný. Takže to jsme stejně volali rodiče, vysvětlili si, zapsali od té doby to bylo v pořádku. Takže si myslím, že pak i s těmi rodiči od WWWW to bude doufám stejné. Jestli takto byli zvyklí, nebo prostě je tady tlačí to, že musí chodit do té práce, nechtějí chybět, že v práci. Chápu to, ale není to to, že bychom takto omlouvali ty starší sourozence no.

Reproduktor 1

Jak fungují jako kolektiv ve třídě? Myslíte si, že je některý z žáků krajinských vyčleněn, nebo se tak nějak cítí, že je třeba nějak na okraji? Není v partě.

Reproduktor 2

Někdy se tak cítí ta YYYYY tím, jak ona má i ty samé jedničky. Možná to ...často jsme řešivali s ní i ve třídě. Jestli to tak opravdu je, nebo je to jenom její pocit, že jako na ni poukazují. Nikdy jsme se toho úplně nedopátrali. Ona prostě měla pocit, že zaznívá její jméno za zády, že něco o ní mluví. To není příjemné, takže jsme si některé ty věci vysvětlovali, ...pravidla, že nemluvíme o nikom za zády a tak dál. Mohlo to být úplně o něčem jiném, že jak ti kluci klidně mohli o ní mluvit, že je hezká, nevím. A každopádně ona si to přebírala z té špatné stránky, takže tam jsme se nedopátrali vyložene toho, že by vědomě nikdo o ní něco ošklivého říkal, nebo tak.

Kdo sám se někdy trochu vyčleňuje, je VVVVV, který místo aby byl s klukama ve třídě, kdy oni vždycky udělají takový veliký kroužek, svačí tam, vykládají si u toho, smějou se, tak on místo aby si sedl k nim, a to oni ho volají. Tak ale on radši jde na chodbu a sám chodí po chodbě tam a zpátky, ale pak se jako z ničeho nic si zase vzpomene, tak si k nim sedne a směje se s nimi, takže spíš je to jeho taková nějaká, ať už nálada, nebo něco nevím. Ale že

by někdo někoho vyčleňoval z této komunity? Tak to si nemyslím a nic jsme na tu takto jako by nenarazili.

Reproduktor 1

Nejsou tam třeba nějaké náznaky antipatie? Protože to je Ukrajinec... nějaká diskriminace – rasová.

Reproduktor 2

Nemyslím si, jako je tam 1 žák, o kterém vím, že má tak trošku, nechci říct úplně extrémistické názory, ale ne úplně ty standardní jakoby. Víم, že vychází to z rodiny, jeho starší bratr se tím netajil, že byl při Rusku, když byla ta invaze, začala a ták. Nicméně tento mladší to nedává najevo. Nemluví o tom nahlas v té třídě, takže myslím si, že možná tam něco je, ale on se neprojevuje v tomto slova smyslu. Kdybych to neviděla od toho staršího, tak by mě to ani nenapadlo. Ale víم ...ale tím, že to víم a že ta situace v té rodině je taková, tak si to hlídám. Jak říkám, nikdy nic takového jsem já nezachytila, že by řekl, a my tak jako nebo i v té třídě se vedeme k tomu, když něco takového padne, abychom si to řekli a vysvětlili a nikdo nikdy neřekl, jestli to nestěžoval si. A že jako často se nám něco nelíbí vzájemně, nějaké řeči, tak nikdy to nebylo v tomto slova smyslu.

Reproduktor 1

Dobře, a teď mám další otázku, je někdo z třídního kolektivu, kdo jednotlivým žákům pomáhá, ze spolužáků?

Reproduktor 2

Těmto ukrajinským žákům?

Reproduktor 1

Ehm. (přikývnutí)

Reproduktor 2

Já bych řekla asi, že víc těch žáků, oni podle toho, jak zrovna spolu buď sedí, nebo kamarádí, nebo jak jsou si v blízkosti.

Reproduktor 1

Takže si jsou nápomocni vzájemně.

Reproduktor 2

Určitě víc teda holky, protože je tam i víc těch holek. Ale třeba i tom VVVVV i ti kluci pomáhají.

Reproduktor 1

A jakým způsobem?

Reproduktor 2

Jako tam spíš tak když třeba něco pozapomene, tak oni mu to připomenou - “Aha”. Někdy si teda pomáhají oni navzájem, když jako třeba něco vysvětluji tom VVVVV a nemám pocit úplně, že mi rozumí, tak poprosím třeba právě tu YYYY a ona mu to řekne ukrajinsky. Takže někdy ještě tady toto třeba i zafunguje. Ale jinak ty děcka, jak říkám, mezi sebou tak nějak si to říkají, volají i na tu WWWW, častokrát „pojd’ s námi, my na to doučování chodíme“. Ale jak říkám, tam je problém v tom, že ona nechce.

Reproduktor 1

Tak tady už jsme probrali vlastně spolupráci s jejich rodinami. Zmínili jsme vlastně toho VVVVV, WWWW a teď ostatní holky – ještě 2.

Reproduktor 2

Ještě ZZZZ, tak s maminkou jsem zatím tak jako první měla trošku takovou možná míň příjemnou domluvu, kdy ona chtěla, aby ZZZZ odešla domů z vyučování, protože má narozeniny (smích) a chtěla, aby kvůli tomu byla dřív doma. Tak jsem jí vysvětlila, že to teda jako není důvod. Nicméně tehdy já jsem byla nová třídni. S maminkou jsem se neznala, tak jsem jí zavolala, že teda dobře, pro tentokrát to budu respektovat. Jednalo se o dvě poslední hodiny, mám pocit, že to byl tělocvik. Ale s tím, že víckrát taková situace se opakovat nebude a s tím, že ona neměla tu formulku, že odchází sama, takže si musí pro něj do školy dojít. Což ji teda jako rozlítilo. Přitom ona jako byla doma, mně řekla. Ale nicméně jsem řekla, že opravdu ji jinak nepustím, takže si pak pro ni přišla. Ale v okamžiku, kdy jsem jí předávala, tak už jako jednala a komunikovala korektně. Nebylo tam nic jako nějak neslušného, nebo že by, jó něco.... Takže to už pak bylo v pořádku. Možná stačilo prostě jenom jasně říct takto, takto ...nevím. Tak to jsme jednou spolu řešili. Teď něco potřebovala, v týdně jsme si psali a už úplně v klidu slušně, takže bez problémů.

Reproduktor 1

Takže komunikují takto aktivně, přes ten...

Reproduktor 2

(Doplní) ...přes Edupage a mají teda i moje telefonní číslo, kdyby náhodou něco. Já jsem říkala využívat jenom v krajních případech, že by mi někdo telefonoval, tak vyloženě takhle nikdo. Většinou využívají ten Edupage. YYYY maminka chodí pravidelně, ať už na konzultace nebo tak, jinak ti ostatní rodiče od VVVVV, teda maminka taky, ale od těch 2 holek pak ne. No a maminka YYYYY, oni jsou hrozně šťastní, jak se jí daří a že má tak pěkné známky, takže spíš tak o YYYY se bavíme, co jí baví, ale jako i narážíme na to, že těch zájmů má spoustu, aby už to nebylo nějak na hraně. Má teď nějaké zdravotní problémy, tak přemýšlím nad tím, jestli není vyloženě přetížená, ale ze své vlastní vůle, ona prostě

chce. Ale jestli to úplně třeba nepřehání, takže celkově s těmi rodiči asi domluva dobrá je. Uvidíme ještě, co u té WWW, s tou budu mluvit teprve příští týden, tak doufám, že se taky domluvíme, jak všichni. (smích)

Reproduktor 1

Snad bude rozumná domluva.

Reproduktor 2

Jo.

Reproduktor 1

A dochází rodiče na třídní schůzky?

Reproduktor 2

Dvě z těch 4. Ano, jak jsem říkala od VVVV a od YYYY. Od ZZZZ zatím nebyla, ale viděla jsem ji osobně, teda když jsem jí přidávala tu ZZZZ .....a od WWWW jsem rodiči nikdy neviděla. Přestože jsem předtím měla staršího brácha v té předešlé třídě. V podstatě ta situace byla stejná v bledě modrém, že on prostě šel se čtverkami, protože dělal strašně málo, že se mu nechtělo. Ale pak vlastně odešel na tu střední po roce a půl, takže jak se mu daří? ...Nevím, ale bylo to hodně podobné. Nicméně to byly ty začátky, takže až tak jsme tu úplně neřešili. Nicméně WWWW teď už musí zajíždět, už je tu třetí rok, takže matiku musí umět, no ...nikdo po ní nechce nic, co by nechtěl po ostatních.

Reproduktor 1

Určitě.

Reproduktor 2

No a to jsem nedořekla. Pardon. A vlastně ta maminka nikdy ji na schůzkách nebyla ani u toho staršího bratra.

Reproduktor 1

Takže to bude vlastně poprvé ve škole příští týden.

Reproduktor 2

Takže ji uvidím úplně poprvé, protože vlastně děti učím už třetí rok. A to jsem si vlastně zavolala cíleně, že máme nějaký ten problém, takže uvidíme.

Reproduktor 1

Tak doufejme, že dorazí

Reproduktor 2

Psala, že jo. Potvrdila to.

Reproduktor 1

Nám tu už jenom 1 z posledních otázek. Přijde vám, že trpěli Ukrajinci, ty celé rodiny takto – komplexně myslím, nějakými finančními problémy, že jim třeba chyběly pomůcky něco neměly dlouhodobě....

Reproduktor 2

Co se týká pomůcek, tak tam jsem měla naopak právě dojem, že jako všechno si perfektně a pečlivě nachystali. To byla teda ta předešlá třída, kdy oni vlastně přišli, my (*škola*) jsme měli nachystané sešity, pastelky, propisky takové věci a oni přišli kompletně vybavení. Když jsme jim říkali, že nemuseli, že to máme pro ně nachystané, tak všichni odpovídali stejně. Že dostávali nějaký příspěvek od státu a že proto vybavili děti do školy, takže byly perfektně nachystaní a připravení. Po této stránce to nebyl problém, ten problém ty problémy spíš nastávaly průběžně, kdy třeba něco neudělali něco zapomněli, nebo ty pomůcky začínali zapomínat... nějaký úhloměr a podobně. Spíš to bylo o tom přístupu než o tom, že by neměli. Jezdili s námi na výlety a podobně. U některých to někdy vypadalo, že třeba nejedou z finančních důvodů. Ale když jsem se zeptala, jestli je to ten důvod, že škola by to nějak udělala, tak většinou odpovídali, že to nejsou finanční důvody. Takže jestli se za to styděli anebo to fakt nebyly finanční důvody, nevím.

Co holky ještě z předešlé třídy moc mrzelo, byly šikovné, dostaly se tam i přes rozřazovací test, měli jet do... Err.... na jazykový pobyt do Anglie. Protože vlastně oni nejsou součástí evropské unie, tak by sice vízum stihly vyřídit, ale to vízum by musely platit a za to vízum by každá zaplatila 10 000 Kč, takže kromě té celkové částky nějakých 16 –18 000 Kč. Ted' nevím, přesně by platily dalších deset tisíc ještě navíc, takže pak od toho obě upustily. Kluci ti tehdy nechtěli jet, tam jsem měla i kluky v té třídě. Ale pak teda jsme je tak trošku jakože přednostně vzali aspoň v 9. třídě do Polska, do Osvětimi, takže jeli tam. Jim stačil ten občanský průkaz, ale oni měli i vízum. Myslím, že jeli nakonec na ta víza, ... takže tam to nebyl problém, protože Poláci taky přijímali Ukrajince, takže byly rády, že aspoň tam.

Reproduktor 1

Dobře a na obědy dochází všichni ...

Reproduktor 2

Eee... všichni na obědy nedochází, ale jako mohli by. To je proto, že třeba maminka je doma.

Reproduktor 1

Aha takhle, dobře, ale není tam nějaké takové, že by to bylo drahé a podobně?

Reproduktor 2

Není tam nic navíc. My, my vlastně máme, nebo jsme zapojeni do toho projektu Woman for Woman, takže tam naše děti mají dotované obědy. No a tím pádem vlastně oni by taky mohli, protože se vždycky i ptáme, ale nikdo neříká.

Reproduktor 1

Tak jo, tak děkuju. Je něco, co by ještě mělo být doplněno, nebo zaznělo úplně všechno.

Reproduktor 2

Asi všechno. Myslím si, že teď už prostě ty děcka jsou v podstatě jako naše. Už to tak nikdo jako ani moc nepocitujeme.

Reproduktor 1

Není tam rozdíl...

Reproduktor 2

Když třeba si nejsou něco jistí oni zvednou ruku, zeptají se anebo si to mezi sebou dopoví ukrajinsky, ale jinak prostě mám pocit, že ...ze začátku jo, styděli se i mluvit, hodně tam byla i ta intonace jiná, že jo, ale teď, i když oni ještě pořád jako nemluví, samozřejmě úplně stoprocentně dobře, tak už se nestydí.

Reproduktor 1

Se už si zvykli.

Reproduktor 2

Ano už mluví bez toho, že by prostě se nějak styděli, no. Ať už mezi děčkama v hodině, hlásí se podle toho, jak říkám – jak naše děcka.

Reproduktor 1

Takže žádný rozdíl?

Reproduktor 2

Prostě jo.

Reproduktor 1

Tak děkuji moc.

Reproduktor 2

Není zač.